

MEDEPLEGEN

‘Een onderzoek naar het aannemen van medeplegen in de huidige rechtspraak’



REBECCA HENSMAN
BEVERWIJK, JUNI 2017



Medeplegen

‘Een onderzoek naar het aannemen van medeplegen
in de huidige rechtspraktijk’

**Toetsing van:
Afstudeeronderzoek**

RE441C

Hogeschool Leiden	Opleiding HBO-Rechten
1083505 – Rebecca Hensman	Onderzoekdocent: Mw. I.J.S. van Mierlo-Groot
	Afstudeerbegeleider: Dhr. S. van der Meer
In opdracht van:	Dhr. mr. J.W.F van Menick Veem Advocaten Amsterdam
	27 juni 2017 Reguliere kans
RE4C	2016-2017

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerrapport ter afsluiting van mijn opleiding HBO-Rechten. In dit voorwoord wil ik aan u in het kort vertellen hoe ik mijn studie aan Hogeschool Leiden heb ervaren en wil ik graag de personen bedanken die mij hebben begeleid gedurende mijn afstudeertraject.

In 2013 ben ik begonnen met HBO-Rechten met het idee dat ik strafrechtadvocaat wilde worden. In het eerste jaar op Hogeschool Leiden kreeg ik een blok strafrecht en mijn interesse voor strafrecht werd hierdoor alleen maar groter. Na twee jaar in de schoolbanken te hebben gezeten en alleen de theorie te hebben geleerd kon ik niet wachten om stage te lopen. Ik had de kans gekregen om tien maanden lang stage te lopen voor Veemadvocaten bij mr. J.W.F. Menick. Na die tien maanden en twee minoren te hebben afgerond, was het tijd om aan mijn scriptie te beginnen.

Dit rapport heb ik niet zonder de hulp van mijn onderzoekdocent mevrouw I.J.S. van Mierlo-Groot kunnen schrijven. Vanaf het voortraject tot het uiteindelijke product heeft zij altijd voor mij klaar gestaan. Ik kon met elke vraag bij haar terecht. Bovendien heeft zij mij altijd goede feedback gegeven. Zelfs als ik het even niet meer zag zitten, kon zij mij met een peptalk altijd weer op de been krijgen. Voorts wil ik mijn afstudeerbegeleider de heer S. van der Meer bedanken voor zijn begeleiding en vooral voor zijn morele steun gedurende mijn afstudeertraject.

Tevens wil ik mijn opdrachtgever, de heer J.W.F. Menick bedanken. Ik wil hem bedanken voor de mogelijkheid die hij mij heeft gegeven om bij hem mijn scriptie te kunnen schrijven. Zonder de heer J.W.F. Menick zou ik niet kunnen afstuderen.

Ik heb dit rapport met veel plezier kunnen schrijven. Het traject van het begin tot het eind was niet altijd even makkelijk, maar het is zeker leerzaam geweest. Ik wens u veel leesplezier toe.

Rebecca Hensman

Beverwijk, juni 2017

Samenvatting

Het materieelrechtelijk leerstuk medeplegen is geregeld in artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr). Het woord 'geregeld' moet nogal beknopt worden opgevat. In de wet is er geen duidelijke inhoud gegeven aan het begrip medeplegen. De wetgever heeft de rechtsontwikkeling van medeplegen overgelaten aan de rechters in de jurisprudentie. Ondanks de ontwikkelingen in de jurisprudentie is het nog steeds niet makkelijk om een definitie te geven aan het begrip medeplegen.

Om toch een duidelijker beeld te geven aan het begrip medeplegen heeft de Hoge Raad (hierna: HR) op 2 december 2014 een overzichtsarrest gewezen. In dit arrest zet de HR uiteen wat er onder medeplegen verstaan moet worden. Bovendien geeft de HR ook inlichtingen waar de rechters naar kunnen kijken voor het aannemen van medeplegen. Aan de hand van het overzichtsarrest hebben advocaten-generaal Spronken en Hofstee hun conclusies getrokken. Ook hebben zij enkele aanwijzingen gegeven waar de rechters naar kunnen kijken voor het aannemen van medeplegen. In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de centrale vraag: *'Welk advies kan de heer J.W.F. Menick zijn cliënten geven met betrekking tot het medeplegen van een strafbaar feit blijkens wet- en regelgeving en jurisprudentie onderzoek?'*

Door het bestuderen van de wet- en regelgeving en de jurisprudentie is onderzocht wanneer er sprake is van medeplegen. Aan de hand van het theoretische onderzoek is duidelijk geworden dat voor het kwalificeren van medeplegen er sprake moet zijn van de drie vereisten:

- Nauwe en bewuste samenwerking: dit houdt in dat de samenwerking gericht moet zijn op het vervullen van de bestanddelen van het strafbare feit. Een verdachte moet voor het vervullen van de bestanddelen van het strafbare feit een substantiële bijdrage hebben geleverd om als medepleger te kunnen worden aangemerkt.
- De accessoriteit: dit houdt in dat er alleen sprake kan zijn van strafbare deelneming als de bestanddelen van de delictsomschrijving zijn uitgevoerd.
- De opzet: dit houdt in dat er sprake moet zijn van opzet op de samenwerking en dat er opzet moet zijn op het verwezenlijken van het strafbare feit.

Vervolgens is duidelijker geworden dat de nauwe en bewuste samenwerking kan bestaan uit de gezamenlijke uitvoering of uit gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het strafbare feit. Hierbij spelen verschillende aspecten een rol: de intensiteit van de samenwerking, de taakverdeling, de rol in de voorbereiding, uitvoering of afhandeling van het feit, de aanwezigheid op belangrijke momenten en het niet terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip.

Aan de hand van het jurisprudentieonderzoek kan geconcludeerd worden hoe de rechters omgaan met de gegeven criteria en aspecten. Zo is vast komen te staan dat als een van de drie vereisten ontbreekt, medeplegen niet kan worden aangenomen. Voorts is er vast komen te staan dat het aantonen van het vereiste 'de nauwe en bewuste samenwerking' het moeilijkst is, omdat dit afhangt van de motivering van de feiten en omstandigheden die moeten leiden tot een bewezenverklaring van het vereiste nauwe en bewuste samenwerking. Verder blijkt uit de resultaten dat sommige aspecten die aantonen dat er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking, meer van belang zijn dan anderen. Uit de resultaten kan de conclusie getrokken worden dat de aspecten: de taakverdeling, de rol in de voorbereiding, uitvoering of afhandeling van het delict en de aanwezigheid op belangrijke momenten een grote rol spelen in de motivatie van de rechters wanneer zij het medeplegen willen aannemen. In al deze aspecten staat de rol van de verdachte centraal. Het advies dat hier gegeven kan worden is dat de heer J.W.F. Menick in zijn pleidooi moet aangeven dat indien er vaststaat dat cliënt een rol heeft gespeeld in het delict, de rol van zijn cliënt een ondergeschikte rol is geweest. Bij een ondergeschikte rol kan er namelijk geen sprake zijn van medeplegen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
LIJST MET AFKORTINGEN	8
HOOFDSTUK 1 – INLEIDING	9
1.1 AANLEIDING	9
1.2 PROBLEEMANALYSE	9
1.3 DOELSTELLING	12
1.4 CENTRALE VRAAG EN DEELVRAGEN	12
1.5 METHODEN VAN ONDERZOEK EN VERANTWOORDING	13
1.6 LEESWIJZER	16
HOOFDSTUK 2 – MEDEPLEGEN BLIJKENS WET- EN REGELGEVING	17
2.1 WETGESCHIEDENIS EN WETGEVING	17
2.2 LITERATUUR EN REGELGEVING	18
2.2.1 DIRECTE DEELNEMING EN ACCESSORITEIT	19
2.2.2 EEN VOLLEDIGE EN NAUWE SAMENWERKING	20
2.2.2.1 Gezamenlijke uitvoering	21
2.2.2.2 Geen gezamenlijke uitvoering	21
2.2.3 OPZET	22
2.3 CONCLUSIE	23
HOOFDSTUK 3 - TOETSINGSKADER VAN DE OVERZICHTSARRESTEN	24
3.1 HET OVERZICHTSARREST VAN 2 DECEMBER 2014	24
3.1.1 DE INTENSITEIT VAN DE SAMENWERKING	25
3.1.2 DE ONDERLINGE TAAKVERDELING	26
3.1.3 DE ROL IN DE VOORBEREIDING, DE UITVOERING OF DE AFHANDELING VAN HET DELICT	27
3.1.4 AANWEZIGHEID OP BELANGRIJKE MOMENTEN	28
3.1.5 HET NIET-TERUGTREKKEN OP EEN DAARTOE GEËIGEND TIJDSTIP	28
3.2 DE CONCLUSIES VAN SPRONKEN EN HOFSTEE	29
3.3 CONCLUSIE	30

HOOFDSTUK 4 – RESULTATEN	32
4.1 GEZAMENLIJKE UITVOERING	33
4.3 DE ONDERLINGE TAAKVERDELING	36
4.4 DE ROL IN DE VOORBEREIDING, DE UITVOERING OF DE AFHANDELING VAN HET DELICT	37
4.5 AANWEZIGHEID OP BELANGRIJKE MOMENTEN	38
4.6 HET NIET-TERUGTREKKEN OP EEN DAARTOE GEËIGEND TIJDSTIP	39
4.7 OPZET	40
4.8 ACCESSORITEIT	41
4.9 CONCLUSIE	41
HOOFDSTUK 5 – CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	43
5.1 CONCLUSIES	43
5.1.1 DE NAUWE EN BEWUSTE SAMENWERKING	43
5.1.2 OPZET	46
5.1.3 ACCESSORITEIT	47
5.2 AANBEVELINGEN	47
5.3 OVERZICHTSSCHEMA ‘DE NAUWE EN BEWUSTE SAMENWERKING’	49
BRONNENLIJST	51
BIJLAGE 1 – OVERZICHTSTABEL VAN ALLE ASPECTEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
BIJLAGE 2 – DE ASPECTEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
TABEL 1 – GEZAMENLIJKE UITVOERING: 13 FEITEN UIT 12 ZAKEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
TABEL 2 – DE INTENSIEVE SAMENWERKING: 9 FEITEN UIT 9 ZAKEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
TABEL 3 – DE ONDERLINGE TAAKVERDELING: 6 FEITEN UIT 6 ZAKEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
TABEL 4 – DE ROL IN DE VOORBEREIDING, UITVOERING EN AFHANDELING: 27 FEITEN UIT 25 ZAKEN	FOUT!
BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.	
TABEL 5 – DE AANWEZIGHEID OP BELANGRIJK MOMENT: 5 FEITEN IN 5 ZAKEN	FOUT! BLADWIJZER NIET
GEDEFINIEERD.	
TABEL 6 - HET NIET-TERUGTREKKEN OP EEN DAARTOE GEËIGEND TIJDSTIP: 7 FEITEN IN 6 ZAKEN	FOUT!
BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.	

Lijst met afkortingen

Art.	Artikel
ECLI	European Case Law identifier
HR	Hoge Raad
Sr	Wetboek van Strafrecht

Hoofdstuk 1 – Inleiding

1.1 Aanleiding

De aanleiding van dit onderzoek zijn de cliënten van mijn opdrachtgever de heer mr. J.W.F. Menick die een misdrijf hebben begaan. Het gaat om cliënten die als verdachte worden aangemerkt bij een strafbaar feit. Zij worden ervan verdacht dat zij aan het strafbaar feit hebben medegepleegd of dat zij medeplichtig zijn aan het strafbaar feit. Het verschil tussen medeplegen en medeplichtigheid is van belang voor de strafmaat. In dit onderzoek wordt het overzichtsarrest van 2 december 2014 onderzocht. In dit overzichtsarrest zijn er criteria gegeven die in grensgevallen tussen medeplegen en medeplichtigheid gebruikt kunnen worden. De heer J.W.F. Menick wil weten welke criteria de doorslag geven voor het aannemen van medeplegen, zodat duidelijk wordt wat de rol van cliënt moet zijn om als medepleger veroordeeld te worden. Hiermee kan de opdrachtgever zijn cliënten goed informeren, voorbereiden en bijstaan.

1.2 Probleemanalyse

In Haarlem werden twee jongens beroofd van hun mobiele telefoons, een portemonnee en een horloge. De beroving werd uitgevoerd door twee verdachten die de slachtoffers hebben bedreigd met balletjespistolen. De balletjespistolen in casu waren moeilijk te onderscheiden van echte pistolen. De twee verdachten werden geaccompanyeerd door een derde persoon. De twee verdachten zijn op scooters komen aanrijden. De derde verdachte is ten tijde van de overval bij de scooters blijven staan. De afstand tussen de scooters en de overval was ongeveer vijf meter. Na de overval zijn ze alle drie op de scooters weggereden. Zij zijn opgespoord door de politie. Vervolgens zijn ze vervolgd wegens medeplegen van afpersing en diefstal in vereniging met geweld. Voor deze delicten zijn de verdachten veroordeeld als medeplegers¹.

Uit de verklaringen van de verdachten kon worden opgemaakt dat het plan om een overval te plegen van tevoren was bedacht. Deze zaak draaide om de rol van de derde verdachte die bij de scooters op de wacht bleef staan. De derde verdachte had verklaard dat hij de balletjespistolen die werden gebruikt tijdens het strafbare feit twee weken eerder aan de andere verdachten had gegeven. Deze balletjespistolen had hij vanuit Turkije naar Nederland meegenomen. Ook had de verdachte verklaard op de hoogte te zijn geweest van het plan van de andere verdachten om een overval te plegen. Toen hij hiervan op de hoogte werd gesteld door de andere verdachten, had hij aangegeven niet mee te willen gaan. Uiteindelijk hadden de andere verdachten hem zover

¹ art. 312 Sr

gekregen dat hij mee zou gaan op voorwaarde dat hij bij de scooters zou blijven staan. De verdachte was hiermee akkoord gegaan.

De rechter van het Hof Amsterdam had de verdachte veroordeeld als medepleger en had daarbij het volgende overwogen. Om aan de criteria van medeplegen te voldoen is er een nauwe en bewuste samenwerking nodig tussen de verdachte en medeverdachten. Gezien de omstandigheden dat de verdachte op de hoogte was van het plan om een overval te plegen, de verdachte met de medeverdachte bewust op zoek is gegaan naar de slachtoffers en gezamenlijk de beslissing hebben gemaakt om hen te overvallen is voor de rechter voldoende geweest om aan te tonen dat er sprake was van een nauwe en bewuste samenwerking. Hierbij speelde zijn lijfelijke aanwezigheid ook een rol. Van zijn aanwezigheid kon namelijk een zekere mate van dreiging worden aangenomen. Bovendien heeft de verdachte zich niet teruggetrokken wanneer dat nog mogelijk was.

De HR was het niet eens met dit oordeel en heeft de uitspraak van het Hof op 2 december 2014 vernietigd. Daarbij heeft de HR overwogen dat het hof onvoldoende heeft gemotiveerd, waarom er sprake was van medeplegen in plaats van medeplichtigheid. Deze casus toonde namelijk gedragingen van de verdachte die konden worden gekwalificeerd als zowel medeplegen als medeplichtigheid. In dit arrest werd eveneens het volgende opgenomen:

- Een beschouwing over de aard van medeplegen
- Het verschil tussen medeplegen en medeplichtigheid
- Aanwijzingen voor het aannemen van medeplegen wanneer de gedragingen van de verdachte ook kunnen worden aangemerkt als medeplichtigheid

Deze beschouwing is voor de rechtbanken en gerechtshoven belangrijk, omdat het belangrijke aanwijzingen geeft voor het dan wel of niet aannemen van medeplegen.

In bovengenoemde arrest is er een conclusie genomen om de onduidelijkheden omtrent medeplegen en medeplichtigheid in kaart te brengen². Hierin wordt er een strakkere grenslijn getrokken tussen medeplegen en medeplichtigheid. De strakkere grenslijn tussen medeplegen en medeplichtigheid wordt als volgt weergegeven:

² Rechtspraak 2016.

- Bij medeplegen is een voldoende nauwe en bewuste samenwerking met een ander of anderen vereist, waarbij het accent op de samenwerking ligt en niet zo zeer op de vraag wie welke feitelijke handeling heeft verricht. De rollen van de twee of meerdere verdachten zouden vrijwel inwisselbaar moeten kunnen zijn.
- Bij medeplichtigheid gaat het om handelingen die een misdrijf begaan door een ander, bevorderen en/of vergemakkelijken. De rollen van de pleger en medeplichtige zijn dus niet inwisselbaar. Bij medeplichtigheid is er sprake van een ondergeschikte rol.
- Er is ook een tweede variant bij medeplegen mogelijk, namelijk dat de kern bij de tenlastelegging niet bestaat uit de gezamenlijke uitvoering. In zo'n geval zal er sprake zijn van gedragingen die in verband met medeplichtigheid in verband gelegd kunnen worden, dus zoals het verstrekken van inlichtingen, op de uitkijk staan en helpen bij het vluchten. Het is dus aan de rechter de taak als hij toch tot een bewezenverklaring van het medeplegen komt, in de bewijsvoering het medeplegen zo nauwkeurig mogelijk te motiveren³.

Bij het medeplegen moet er sprake zijn van het criterium: een nauwe en bewuste samenwerking. Bij medeplichtigheid gaat het om de handelingen die een misdrijf begaan door een ander, bevorderen en/of vergemakkelijken. Het medeplegen kan in sommige gevallen gedragingen bevatten die gekwalificeerd kunnen worden als medeplichtigheid. Het onderscheidt tussen medeplegen⁴ en medeplichtigheid⁵ is belangrijk. Wat in ieder geval wel zeker is dat bij het medeplegen de verdachte een grotere rol heeft gespeeld dan bij medeplichtigheid⁶. Een medepleger wordt gestraft als een dader⁷. Doordat de medepleger als dader wordt gestraft, geldt er geen vermindering op de maximale straf. Bij medeplichtigheid wordt de maximum van de hoofdstraf met een derde verminderd⁸. Medeplegen is zelfs bij sommigen delicten strafverzwarend⁹. Alhoewel de HR voor een scherpere afgrenzing tussen medeplegen en medeplichtigheid heeft gezorgd, is het nog onduidelijk hoe de feitenrechters met deze aanwijzingen omgaan¹⁰.

³ HR 2 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3474

⁴ Art. 47 Sr

⁵ Art. 48 Sr

⁶ Smidt 1891, p. 442.

⁷ Art. 47 Sr

⁸ Art. 49 lid 1 Sr

⁹ Art. 141 lid 1 jo art. 311 lid 1 sub 4 Sr.

¹⁰ 01-Strafrecht-advocaat 2017.

Naar aanleiding van het overzichtsarrest van 2 december 2014 hebben Advocaten-generaal Spronken en Hofstee zeven cassatiezaken geselecteerd waarin er over de bewezenverklaring van medeplegen werd geklaagd en hebben zij daarover op 5 april 2016 een conclusie genomen¹¹. Spronken en Hofstee geven de rechters enkele bruikbare handvatten die gebruikt kunnen worden voor het aannemen van medeplegen.

Advocaat J.W.F. Menick, mijn opdrachtgever, beseft dat het praktijkprobleem zich voordoet in de vrije motiveringsruimte die de feitenrechters hebben gekregen voor het aannemen van medeplegen. Vooral in de gevallen waarin de gedragingen van de verdachten kunnen worden gekwalificeerd als zowel medeplegen als medeplichtigheid. Mijn opdrachtgever wil graag weten hoe de feitenrechters invulling geven aan het overzichtsarrest van 2 december 2014 en hoe de feitenrechters omgaan met de gegeven handvatten voor de afbakening van medeplegen door Spronken en Hofstee.

1.3 Doelstelling

Het overzichtsarrest van 2 december 2014 en de conclusies van Spronken en Hofstee geven de feitenrechters handvatten om te kunnen bepalen of er sprake is van medeplegen. Mijn onderzoek is gericht om vast te stellen hoe de feitenrechters met de gegeven handvatten omgaan. Mijn opdrachtgever kan bij de begeleiding van zijn cliënten in een strafzaak waarbij het gaat om medeplegen uiteenzetten of de feiten en omstandigheden in zijn of haar zaak leiden tot een bewezenverklaring van medeplegen, zodat cliënten op de hoogte gesteld kunnen worden wanneer er wel of niet gepleit kan worden voor medeplichtigheid voor een lichtere straf.

1.4 Centrale vraag en deelvragen

Centrale vraag:

Welk advies kan de heer J.W.F. Menick zijn cliënten geven met betrekking tot het medeplegen van een strafbaar feit blijkens wet- en regelgeving en jurisprudentie onderzoek?

De centrale vraag wordt beantwoord door het uitwerken van de volgende deelvragen:

- Wat houdt medeplegen in blijkens wet- en regelgeving?
- Wat is het toetsingskader van de overzichtsarresten?

¹¹ Rechtspraak 2016.

- Welke feiten en omstandigheden zijn bepalend voor de feitenrechter tot het wel aannemen van medeplegen?

1.5 Methoden van onderzoek en verantwoording

De deelvragen kunnen in twee verschillende categorieën worden verdeeld:

- Het theoretisch-juridische onderzoeksgedeelte: het analyseren van wet- en regelgeving. Door middel van dit gedeelte van het onderzoek zal bekend worden welke inzichten de wet en literatuur hebben in welke criteria belangrijk zijn voor het aannemen van medeplegen.
- Het praktijkonderzoeksgedeelte: het onderzoeken van jurisprudentie. Door middel van dit gedeelte van het onderzoek zal bekend worden hoe de rechters omgaan met de gegeven criteria.

Het theoretisch-juridische onderzoeksgedeelte

1. Welke inhoud geeft de wet- en regelgeving aan het begrip medeplegen?

Deze deelvraag heb ik beantwoord door een invulling te geven aan het begrip medeplegen aan de hand van wet- en regelgeving en literatuuronderzoek. Allereerst is er gekeken naar wat er al in de wet is geregeld. Voor verdere invulling van het begrip medeplegen is er gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

- **De Hullu 2006**
Hullu, J. de, Materieel Strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer: Kluwer 2006.
- **De Hullu 2012**
Hullu, J. de, Materieel Strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer: Kluwer 2012.
- **De Hullu 2015**
Hullu, J. de, Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer: Kluwer 2015.

- **Dolman in: T&C Strafrecht 2016, art. 47 Sr.**

M.M. Dolman, in: *Tekst en Commentaar Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2016, art. 47 sr, (online, laatst bijgewerkt op 1 juli 2016).

- **Smidt 1891**

Smidt, J.W., *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht. Volledige verzameling van regeeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen*, Haarlem: Tjeenk Willink 1891.

- **Van der Leij 2007**

Van der Leij, J.B.J., *Plegen en deelnemen*, Deventer: Kluwer 2007.

Voorts heb ik de ontwikkeling van de criteria voor het aannemen van medeplegen door de jaren heen uiteengezet aan de hand van een aantal arresten die van belang zijn geweest voor de ontwikkeling. Ik zal uiteindelijk eindigen met het overzichtsarrest van 2 december 2014. Ook heb ik gebruik gemaakt van de Memorie van Toelichting van het Wetboek van Strafrecht.

2. Wat is het toetsingskader van de overzichtsarresten?

Deze deelvraag heb ik beantwoord door de overzichtsarresten van 2 december 2014 en van 5 april 2016 uit een te zetten. Dit heeft mij geleid tot een aantal criteria waar de rechters naar kijken voor het aannemen van medeplegen. Om een duidelijk beeld te geven wat die punten zijn, heb ik wederom gebruik gemaakt van de literatuur.

De vragen van het theoretisch-juridische onderzoek gedeelte zijn beantwoord door verschillende bronnen, waardoor de antwoorden op deze deelvragen betrouwbaar zijn.

Het praktijkonderzoek gedeelte

- ## 3. Welke feiten en omstandigheden zijn bepalend voor de feitenrechter tot het wel of niet aannemen van medeplegen?

Aangezien de motivering voor het aannemen van medeplegen in de handen van de feitenrechter ligt, heb ik voor het beantwoorden van deze deelvraag uitspraken van lagere rechters, feitenrechters onderzocht. Aan de hand van deze zaken heb ik onderzocht naar welke criteria de rechters kijken wanneer zij tot de veroordeling voor medeplegen komen. Ik heb mij gericht op 35 uitspraken van verschillende rechtbanken om zo een duidelijk mogelijk beeld te krijgen en te weergeven.

Op www.rechtspraak.nl heb ik gezocht op:

- Het medeplegen
- De nauwe en bewuste samenwerking en de gezamenlijke uitvoering
- Rechtsgebied: strafrecht
- Instanties: rechtbanken
- Datum uitspraak: het jaar 2016 en 2017

Spronken en Hofstee hebben hun conclusies aan de hand van het overzichtsarrest van 2 december 2014 gegeven in het jaar 2016. Het is voor mijn onderzoek daarom alleen relevant om arresten vanaf 2016 te onderzoeken. Alleen al in het jaar 2016 zijn er 1240 uitspraken die over het medeplegen gaan. Ik heb vervolgens gezocht op de twee aspecten uit de conclusies die Spronken en Hofstee hebben getrokken uit het overzichtsarrest van 2 december 2014: de gezamenlijke uitvoering en de gedragingen voor, tijdens of na het delict, oftewel de nauwe en bewuste samenwerking, uit het overzichtsarrest. Van de 96 zaken in 2016 en 59 zaken in 2017, van januari 2017 tot mei 2017, heb ik 35 uitspraken gekozen. Deze 35 uitspraken zijn het meest recent en relevant, omdat deze uitspraken zijn uitgesproken aan de hand van het overzichtsarrest van 2 december 2014 waarin is aangegeven dat de motivering voor het aannemen van medeplegen in de handen van de feitenrechters ligt en aan de bepalingen die Spronken en Hofstee hebben getrokken uit het overzichtsarrest van 2 december 2014.

Het overzichtsarrest en de bepalingen van Spronken en Hofstee geven inlichtingen waar de rechters naar kunnen kijken voor het aannemen van medeplegen. Die inlichtingen zijn als volgt:

- De gezamenlijke uitvoering:
 - o Alle handelingen samen vervult
 - o Vervult bestanddelen
- De intensiteit van de samenwerking
- De onderlinge taakverdeling
- De rol in de voorbereiding, de uitvoering of de handeling van het delict:
 - o Voorbereiding
 - o Helpen tijdens de uitvoering
 - o Afhandeling
 - o Leidende/sturende/ initiatief nemende rol
- Aanwezigheid op belangrijke momenten:
 - o Tijdens de voorbereiding

- Tijdens de feitelijke handeling
- Na het feit
- Het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip:
 - Weglopen en dan teruglopen
 - Willen terugtrekken, maar dit niet doen
 - Niet terugtrekken

Voor de beantwoording van deze deelvraag heb ik aan de hand van de voornoemde inlichtingen de gekozen 35 uitspraken geanalyseerd. Vervolgens heb ik de deelvraag beantwoord aan de hand van die analyse.

Over het medeplegen zijn er talloze uitspraken te vinden, aangezien ik voor mijn onderzoek 35 uitspraken van de 1240 heb gebruikt, lijkt het antwoord op deze deelvraag minder betrouwbaar. De 35 uitspraken zijn zo geselecteerd dat er sprake is van verschillende soorten zaken, hierbij kan onder andere gedacht worden aan: hennepeteelt, moord, vrijheidsberoving en ontucht. Dit zorgt ervoor dat mijn advies geldt voor alle soort zaken waarin het medeplegen kan worden aangenomen. Voorts is er geen sprake van gelijksoortige zaken en is er geen sprake van uitspraken die hebben geleid tot het niet aannemen van medeplegen. Tevens zijn ook alleen de uitspraken gekozen waarbij de rechter duidelijk heeft aangegeven, waarom hij tot een bewezenverklaring tot medeplegen is gekomen. Deze selectie van jurisprudentie is hierdoor het meest relevant voor mijn onderzoek en daarom ook betrouwbaar.

De 35 geselecteerde uitspraken kunt u in de bronnenlijst vinden onder het kopje 'geselecteerde jurisprudentie'. Voor elke uitspraak heb ik een zaak nummer gegeven. Onder het kopje 'geselecteerde jurisprudentie' kunt u vinden welke uitspraak bij welke zaak nummer hoort.

1.6 Leeswijzer

Dit onderzoek bestaat uit 5 hoofdstukken, een bronnenlijst en bijlagen. In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van de wet- en regelgeving weergegeven wat de drie vereiste criteria zijn voor het aannemen van medeplegen. In hoofdstuk 3 wordt weergegeven wat de inlichtingen zijn van het overzichtsarrest en wordt er weergegeven wat de conclusies van Spronken en Hofstee zijn. Die inlichtingen worden in hoofdstuk 3 ook nader toegelicht. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het jurisprudentieonderzoek weergegeven. In hoofdstuk 5 wordt aan de hand van de gevonden resultaten een conclusie getrokken en geef ik ook mijn aanbevelingen. Tot slot vindt u een bronnenlijst en de bijlagen die tot dit onderzoek behoren.

Hoofdstuk 2 – Medeplegen blijkens wet- en regelgeving

Vaak is de pleger van een strafbaar feit strafbaar, want degene die alle bestanddelen van een delictsomschrijving vervult, is (meestal) strafbaar voor dat feit. In sommige gevallen kan er sprake van een uitzondering zijn, waardoor de verdachte niet strafbaar is. Wat ook een vorm van strafbare betrokkenheid kan opleveren is een bijdrage aan een delict onder bepaalde voorwaarden. Dit wordt de deelneming aan strafbare feiten genoemd. In artikel 47 tot en met 52 van Wetboek van Strafrecht wordt van oudsher deelneming aan een strafbaar feit onderscheiden in het doen plegen, uitlokken, medeplegen en medeplichtigheid¹². In dit onderzoek zal alleen medeplegen worden besproken. De andere deelnemingsvormen worden verder niet behandeld. Van medeplegen is er sprake als twee of meer personen gezamenlijk een strafbaar feit plegen¹³. In de volgende paragraaf zal worden ingaan op de wetsgeschiedenis van het begrip medeplegen. Vervolgens zal er behandeld worden wat de wet bepaalt omtrent medeplegen. Ten slotte zullen de literatuur en enkele belangrijke arresten worden besproken.

2.1 Wetgeschiedenis en wetgeving

De huidige vormgeving voor het strafbaar stellen van medeplegen dateert uit 1886. Bij de implementatie van het Wetboek van Strafrecht 1886 stond het strafbaar stellen van medeplegen en de vormgeving daarvan in de wet niet ter overweging¹⁴. In het oorspronkelijke regeringsontwerp is er gekozen voor de formulering: ‘opzettelijk tot het plegen daarvan medewerken’¹⁵. Artikel 47 Sr was toen artikel 57:

Als daders van een strafbaar feit worden gestraft:

*1°. Zij die het feit plegen of doen plegen of opzettelijk tot het plegen daarvan medewerken*¹⁶.

De toelichting hiervoor was: ‘Daders (mededaders) zijn eindelijk zij, die met anderen datgene verrigten wat het strafbare feit uitmaakt, en alszoo opzettelijk tot het plegen daarvan medewerken’¹⁷. Gelet op de gebruikte formuleringen werd in het verslag van de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer opgemerkt dat er geen duidelijk onderscheid kon worden gegeven tussen medeplegen en medeplichtigheid¹⁸. De commissie stelde voor om de passage over

¹² De Hullu 2015, p. 431.

¹³ Dolman in: T&C Strafrecht 2016, art. 47 Sr, aant. 7 onder a.

¹⁴ Van der Leij 2007, p. 164.

¹⁵ Smidt 1891, p. 434.

¹⁶ Smidt 1891, p. 434.

¹⁷ Smidt 1891, p. 435.

¹⁸ Smidt 1891, p. 442.

medeplegen te schrappen. Zij was van mening dat een medepleger iemand was die het feit pleegde¹⁹. De regering vond dit te ver gaan en zij stelde daarom voor de passage te vervangen door het woord ‘medeplegen’. Dit sluit namelijk precies aan bij wat er wordt bedoeld: ‘het verrichten van eene daad die òf (bij materiële misdrijven) rechtstreeks op den eventus gericht is, in welke bewerking het misdrijf bestaat’²⁰. Uiteindelijk is dus zo de term ‘medeplegen’ in de wet terecht gekomen, omdat deze term taalkundig niet op bezwaren stuitte²¹. De huidige wetstekst van art. 47 Sr luidt als volgt:

*Als daders van een strafbaar feit worden gestraft:
1°. Zij die het feit plegen, doen plegen of medeplegen;*

Met de implementatie van het Wetboek van Strafrecht in 1886 werd vastgesteld dat medeplegen strafbaar is, maar een duidelijke omschrijving van aan medeplegen werd er niet gegeven. De vraag die logischerwijs gesteld kon worden was: wanneer is iemand een medepleger? Onduidelijkheden omtrent de grens tussen medeplegen en medeplichtigheid waren er namelijk nog steeds. De wetgever van 1886 heeft er voor gekozen om niet zeer veel voorbeelden te geven van situaties die wel of niet als medeplegen kunnen worden aangemerkt. De wetgever had een belangrijk uitgangspunt namelijk dat ‘alleen de rechter tot wetsuitlegging is geroepen’²².

2.2 Literatuur en regelgeving

De wetgever heeft de concrete invulling van het begrip medeplegen aan de rechtspraak over gelaten. In de loop der tijd zijn de criteria, die vervuld moeten worden voor het aannemen van medeplegen, in de rechtspraak uitgewerkt. Een klassiek voorbeeld voor de invulling van het begrip medeplegen is het ‘Wormerveerse brandstichting-arrest’. Dit arrest is essentieel geweest, omdat dit arrest heeft geleid tot een nieuw bestanddeel voor het begrip medeplegen, namelijk: ‘een volledige en nauwe samenwerking’²³. In de literatuur is het criterium ‘een volledige en nauwe samenwerking’ langzaam overgegaan tot ‘een nauwe en bewuste samenwerking’²⁴. Naast de nauwe en bewuste samenwerking zijn ook de aspecten: directe deelneming, accessoriteit en opzet in de rechtspraak ontwikkeld. In de volgende paragrafen zal er een korte toelichting gegeven worden voor elk aspect. Bovendien zal ook het ‘Wormerveerse brandstichting-arrest’ worden toegelicht.

¹⁹ Smidt 1891, p. 436.

²⁰ Smidt 1891, p. 437.

²¹ Van der Leij 2007, p. 164.

²² Smidt 1891, p. 92.

²³ De Hullu 2015, p.453.

²⁴ Zakelijk.infonu, 2011.

2.2.1 Directe deelneming en accessoriteit

Bij het aannemen van medeplegen geldt er een directe deelnemingsvorm. Dit houdt in dat de medeplegers de plaats van de pleger kunnen innemen. De pleger en de medeplegers hebben dan gezamenlijk de delictsbestanddelen uitgevoerd. Dit brengt met zich mee dat het uitvoeren van een bestanddeel door de ene medepleger kan worden toegerekend aan een andere medepleger. In andere woorden: de bestanddelen kunnen over de medeplegers *verdeeld* worden. Het *verdelen* van de bestanddelen zal worden toegelicht aan de hand van voorbeelden.

Voorbeeld 1: een moeder en een dochter willen drank stelen bij een slijterij. Eenmaal bij de slijterij aangekomen, blijkt de deur open te staan. Ze lopen naar binnen, pakken elk een fles drank en nemen het mee naar huis. Zowel moeder als dochter plegen samen een diefstal. Zij vervullen allebei alle bestanddelen van de delictsomschrijving. De bestanddelen hoeven in dit voorbeeld niet *verdeeld* te worden²⁵.

Voorbeeld 2: een moeder en een dochter komen bij een slijterij aan, maar de deur blijkt op slot te zitten. De moeder slaat een ruit in. Vervolgens klimmen moeder en dochter allebei door het raam naar binnen. Ze pakken allebei een fles drank, klimmen weer terug door het raam naar buiten en nemen de flessen mee naar huis. Het ligt voor de hand dat moeder veroordeeld kan worden voor (medeplegen van) diefstal met braak²⁶, maar de vraag is of dit ook van toepassing is op de dochter? Het antwoord is ja, ondanks dat dochter niet zelf het raam heeft ingeslagen, kan zij voor het medeplegen van diefstal worden veroordeeld. Moeder en dochter vervullen gezamenlijk de bestanddelen en daarom kan aan dochter het bestanddeel braak worden toegerekend. Het is dus voldoende als een bestanddeel enkel door één van de medeplegers wordt uitgevoerd.

Voorbeeld 3: Een moeder en dochter spreken af dat de moeder inbreekt en de flessen uit de slijterij wegneemt, terwijl de dochter op de uitkijk blijft staan. Na afloop brengen ze de flessen naar huis en verdelen ze de flessen. Ook in dit voorbeeld kan dochter worden veroordeeld voor het medeplegen van diefstal met braak. Lijfelijke aanwezigheid is dus geen vereiste voor medeplegen.

Het tweede aspect is accessoriteit. Dit houdt in dat er alleen sprake kan zijn van strafbare deelneming als de bestanddelen van de delictsomschrijving zijn uitgevoerd. Bij het aannemen van medeplegen is de accessoriteit vanzelfsprekend. Er kan namelijk geen sprake zijn van enkel

²⁵ Van der Leij 2007, p. 166.

²⁶ Art. 311, sub 5 Sr.

medeplegen, maar wel van medeplegen van diefstal of van medeplegen van doodslag²⁷. Er is dus altijd sprake van medeplegen in combinatie met een delictsomschrijving. Pas als een gedraging strafbaar is gesteld, kan een verdachte als medepleger worden veroordeeld. Artikel 47 Sr vormt zelf geen delictsomschrijving, maar moet in combinatie met een delictsomschrijving worden vervuld. Dit zou kunnen betekenen dat een poging tot een misdrijf niet strafbaar zou zijn, maar dit is niet het geval. Een strafbare poging tot misdrijf wordt namelijk zelf als een misdrijf beschouwd²⁸. Dit is terug te vinden in artikel 78 Sr:

‘Waar van misdrijf in het algemeen of van enig misdrijf in het bijzonder gesproken wordt, wordt daaronder medeplichtigheid aan poging tot en voorbereiding van dat misdrijf begrepen (...)’

Het medeplegen bij een poging tot diefstal is dus ook strafbaar. Als er sprake is van een diefstal, is er ook sprake van een misdrijf.

2.2.2 Een volledige en nauwe samenwerking

In het standaardarrest de ‘Wormerveerse brandstichting’ uit 1934 oordeelde de HR dat tussen beide verdachten de samenwerking zo volledig en nauw is geweest dat er sprake was van medeplegen. Hierdoor is het nauwe en volledige samenwerking voor medeplegen het criterium geworden. In de zaak ‘Wormerveerse brandstichting’ ging het om het volgende.

Het Hof veroordeelde De L. tot het medeplegen van brandstichting. De L. ging hiertegen in cassatie. Hij was mening dat er sprake was van medeplichtigheid en niet van medeplegen van brandstichting. Het hof kwam tot de volgende bewijsmotivering. De verdachte De L. en zijn medeverdachte zouden elkaar die nacht bewust ontmoet hebben en met elkaar hebben afgesproken de schuur van Bakker in Wormerveer in brand te steken. Verdachte De L. en zijn medeverdachte zijn vervolgens samen naar die schuur vertrokken. De medeverdachte heeft een trap gepakt die verdachte De L. heeft vastgehouden, zodat de medeverdachte naar de zolder van de schuur kon klimmen. De medeverdachte probeerde vervolgens op de zolder het hooi dat daar lag in de fik te steken. Dit lukte niet, omdat het hooi te nat was. De medeverdachte vroeg aan verdachte De L. om aan hem een bos ruigte of stro van de grond aan te geven. Verdachte De L. deed dit dan ook, maar nog steeds wilde het geen vlam vatten. Uiteindelijk is het de medeverdachte toch gelukt de zolder in de brand te steken met wat hooi. Toen ze allebei zagen dat het hooi in brand stond, zijn ze vertrokken, terwijl ze de rook boven het dak uit zagen komen. De HR overwoog het volgende. De samenwerking tussen de verdachte en de medeverdachte was

²⁷ Van der Leij 2007, p. 167.

²⁸ Van der Leij 2007, p.116-117.

zo volledig en nauw, dat het net zo goed de ander had kunnen wezen zijn die de lucifer bij het hooi had gebracht. De handelingen van de verdachte hadden niet het karakter van medeplichtigheid, maar het karakter van medeplegen, namelijk een tezamen en in vereniging voltooide brandstichting²⁹.

Een intense samenwerking is voor het aannemen van medeplegen vereist³⁰. De HR heeft aangegeven dat het moet gaan om een volledige en nauwe samenwerking, zodat van medeplegen kan worden gesproken. Volgens de HR draait het ook om de feiten en omstandigheden die bewijzen dat er sprake is geweest van een intense samenwerking. Er wordt niet enkel gekeken naar het uitvoeren van de delictsomschrijving – de brandstichting – maar ook naar wat daar aan vooraf is gegaan. Het afspreken van het stichten van brand is een relevant feit. Voorts wijst de HR naar de inwisselbaarheid van de rollen van de verdachte en de medeverdachte. Deze vastgestelde omstandigheden kunnen in een concreet geval wijzen op een volledige en nauwe samenwerking dat kan leiden tot het aannemen van medeplegen³¹.

2.2.2.1 Gezamenlijke uitvoering

Een gezamenlijke uitvoering kan op een volledige en nauwe samenwerking wijzen en op de vereiste intellectuele en/of materiële bijdrage van voldoende gewicht³². Bij het feitelijk handelen gaat het puur om het vervullen van de bestanddelen van de delictsomschrijving. Bij het medeplegen ligt de nadruk meestal op het gezamenlijk vervullen van de bestanddelen van de delictsomschrijving. De gezamenlijke uitvoering is geen zelfstandig criterium voor medeplegen, maar het is een invulling van het criterium van de vereiste nauwe en bewuste samenwerking. Een voorbeeld van gezamenlijke uitvoering tijdens een delict is voorbeeld 2 dat genoemd is in paragraaf 2.2.1 directe deelneming en accessoriteit.

2.2.2.2 Geen gezamenlijke uitvoering

Een bewuste en nauwe samenwerking is terug te zien bij een gezamenlijke uitvoering, maar een gezamenlijke uitvoering is echter geen vereiste. Zo kan er ook sprake zijn van een bewuste en nauwe samenwerking bij gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het strafbare feit. Dit blijkt onder andere uit het Containerdiefstal-arrest. In opdracht van de verdachte werden er door twee of meer verenigde personen een aantal containers met daarin auto-onderdelen en kalkoenen gestolen. De verdachte heeft uitgezocht welke containers gestolen moesten worden en hij heeft

²⁹ HR 29 oktober 1934, ECLI:NL:HR:1934:BG9443

³⁰ De Hullu 2006, p. 447-454.

³¹ Van der Leij 2007, p. 168-169.

³² HR 2 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3474

voorzorgsmaatregelen voor de diefstal genomen. Hij was het brein achter de diefstal, maar hij was zelf niet fysiek aanwezig bij de diefstal. Het hof had overwogen dat de samenwerking van de verdachte met zijn medemisdadigers volledig en nauw is geweest dat er gesproken kon worden van medeplegen. Het hof heeft bewezen verklaard dat er sprake is van handelen tezamen en in vereniging met anderen. Het feit dat de verdachte niet lijfelijk aanwezig was, maakt voor het oordeel van het hof niet uit. De zodanige samenwerking van de verdachte met de medemisdadigers compenseert voor het feit dat de verdachte niet feitelijk aanwezig was³³.

In sommige gevallen is het dus zo dat de medepleger niet veel uitvoert tijdens het begaan van het strafbare feit, maar dat er bijvoorbeeld wel sprake is van lijfelijke aanwezigheid bij de uitvoering en/of gedragingen voorafgaand of na afloop van het begaan van het strafbare feit. Er kan dan alsnog sprake zijn van een nauwe en bewuste samenwerking, alleen de rechter heeft dan een zwaardere taak om dat te motiveren dan bij gevallen wanneer er sprake is van een gezamenlijke uitvoering.

2.2.3 Opzet

Voor het medeplegen zijn er twee vereisten op het gebied van de opzet. Ten eerste moet elke medepleger met opzet het bestanddeel van de delictsomschrijving vervullen. Ten tweede moet elke medepleger met opzet samenwerken, dus zij moeten ook daadwerkelijk samen het strafbare feit willen plegen.

Voor het eerste geldt bijvoorbeeld bij het medeplegen van diefstal dat iedere medepleger opzet heeft bij het stelen van een bepaald goed. Een voorbeeld hiervan is dat een dief een fles wijn wil stelen en dat de dief dit vervolgens ook doet. De dief had opzet bij het vervullen van het bestanddeel van de delictsomschrijving, want de dief had opzettelijk diefstal gepleegd. Het vervullen van een bestanddeel van de delictsomschrijving is echter geen vereiste. Ook kunnen er bij culpoze, delicten, dat wil zeggen delicten zonder opzet, sprake zijn van medeplegen. De Memorie van Toelichting³⁴ noemt het voorbeeld van twee mannen die een zwaar voorwerp uit een raam gooien. Door deze actie wordt zonder hun opzet een voorbijganger gedood³⁵. Ook kunnen er bij overtredingen sprake zijn van medeplegen zonder opzet bij het vervullen van een bestanddeel van de delictsomschrijving. Een bewuste samenwerking tussen de verdachte en de medeverdachte is voldoende³⁶.

³³ HR 17 november 1981, ECLI:NL:HR:1981:AC7387

³⁴ Kamerstukken II 1878/79, 110, nr. 3.

³⁵ Smidt I, p.347.

³⁶ HR 2 februari 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1313

Het tweede vereiste houdt in dat elke medepleger met opzet samenwerkt. De verdachte en de medeverdachte(n) moeten het feit gezamenlijk willen plegen. Dit vereiste is niet een vastgelegd bestanddeel van een delictsomschrijving, maar het is wel noodzakelijk om de samenwerking te bewijzen. In het arrest 'Wormerveerse brandstichting' gaf de HR aan dat voorafgaand aan het delict, het maken van een afspraak een relevant feit was dat bewees dat er sprake was van een volledige en nauwe samenwerking. Het vooraf maken van de afspraak gaf daarnaast ook de opzet van de samenwerking aan: de nauwe en bewuste samenwerking. De nauwe en bewuste samenwerking kan ook in minder duidelijke situaties worden opgemaakt. Dit kan bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een stilzwijgende bewuste samenwerking. Dit blijkt eveneens uit de literatuur: 'Als iemand bewust ergens bij blijft, niet ingrijpt, zich niet distantieert en de ander dat kennelijk accepteert, dan kan zich een totaalbeeld vormen dat op een stilzwijgende en bewuste samenwerking wijst die voldoende voor medeplegen kan zijn'³⁷.

2.3 Conclusie

Medeplegen is een van de deelnemingsvormen die wordt genoemd in artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht. De wetgever heeft de concrete invulling van het begrip medeplegen aan de rechtspraak overgelaten. In de loop der jaren zijn de criteria voor het aannemen van medeplegen in de rechtspraak uitgewerkt. Zo zijn de aspecten accessoriteit, opzet en nauwe en bewuste samenwerking tot stand gekomen. Deze drie aspecten worden in de literatuur als de vereisten gezien voor het aannemen van medeplegen:

- Accessoriteit: dit houdt in dat pas als een gedraging of een poging tot een bepaalde gedraging strafbaar is gesteld, de medepleger veroordeeld kan worden;
- Nauwe en bewuste samenwerking: dit kan blijken uit de gezamenlijke uitvoering en/of gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het strafbare feit;
- Opzet: er kan sprake zijn van opzet op het vervullen van het bestanddeel van de delictsomschrijving en er moet sprake zijn van opzet op de samenwerking van de verdachte en de medeverdachte.

³⁷ De Hullu 2006, p. 456.

Hoofdstuk 3 - Toetsingskader van de overzichtsarresten

In dit hoofdstuk zal in de eerste paragraaf het overzichtsarrest van 2 december 2014 uiteen worden gezet. Uit het overzichtsarrest vloeit voort dat de nauwe bewuste samenwerking kan worden opgemaakt uit:

- De gezamenlijke uitvoering van het feit
- Gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het feit

De eerste bepaling, de gezamenlijke uitvoering, is in hoofdstuk 2 uiteengezet, daarom zal er in dit hoofdstuk alleen worden ingegaan op de tweede bepaling. In paragraaf twee zullen de conclusies van advocaten-generaal Spronken en Hofstee behandeld worden.

3.1 Het overzichtsarrest van 2 december 2014

Indien de tenlastelegging medeplegen niet bestaat uit een gezamenlijke uitvoering, maar uit gedragingen die met medeplichtigheid in verband kunnen worden gebracht, zoals bij het helpen bij de vlucht, het verstrekken van inlichtingen of op de uitkijk staan, dan heeft de rechter de taak om bij de bewezenverklaring van medeplegen in de bewijsvoering van het medeplegen nauwkeurig te motiveren. Bij het medeplegen speelt de substantiële bijdrage aan het delict van de verdachte een grote rol en bij de medeplichtigheid ligt het kernverwijt in het bevorderen en/of vergemakkelijken van een door een ander begaan misdrijf³⁸. In beide gevallen draait het om de motivering van de rechter omtrent de rol en gedragingen van de verdachte. Als de rol van de verdachte zeer van belang, groot en onmisbaar is geweest voor het plegen van het strafbaar feit, dan kan het medeplegen worden aangenomen. Als de verdachte heeft bijgedragen aan het delict door handelingen te verrichten die enkel het door een ander begaan misdrijf bevorderen en/of vergemakkelijken, dan is sprake van een ondergeschikte rol. Bij een ondergeschikte rol kan er geen sprake zijn van medeplegen, maar wel van medeplichtigheid³⁹.

De HR heeft een aantal arresten geselecteerd om een duidelijk beeld te geven aan wat precies de gedragingen kunnen zijn die ervoor zorgen dat het medeplegen kan worden aangenomen. De HR is hierdoor gekomen tot een aantal punten voor het aannemen van het vereiste 'de nauwe en bewuste samenwerking'. Ook in dit arrest ontbreekt een duidelijke beschrijving voor het begrip medeplegen, maar er worden wel inlichtingen gegeven die kunnen aanduiden dat er sprake is van

³⁸ HR 22 maart 2012, ECLI:NL:HR:2011:BO2629

³⁹ HR 2 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3474

medeplegen. De HR komt tot de conclusie dat als er sprake is van de voor het medeplegen vereiste 'nauwe en bewuste samenwerking', de rechter dan rekening moet houden met de volgende aspecten:

- De intensiteit van de samenwerking,
- De onderlinge taakverdeling,
- De rol in de voorbereiding, de uitvoering of de handeling van het delict
- Aanwezigheid op belangrijke momenten
- Het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip

3.1.1 De intensiteit van de samenwerking

In een eenvoudige zaak waar het ging om een diefstal door twee of meer personen had de verdachte het volgende verklaard: 'Met een paar vrienden ben ik naar het clubgebouw van de club in Best gegaan. Ik was op de hoogte van het feit dat mijn vrienden gingen inbreken. Mijn vrienden liepen naar binnen, maar ik ben buiten gebleven. Zij kwamen terug met snoep en bier, hiervan heb ik meegegeten en gedronken.' Meer bewijs was er niet gebruikt. Het Hof vond dat genoegzaam was gebleken dat de samenwerking van de mededaders en verdachte zodanig nauw is geweest dat van mededaderschap moet worden gesproken. De HR vond dit te ver gaan⁴⁰. De vereiste nauwe en bewuste samenwerking moet tenminste ergens uit blijken. Dit kan bijvoorbeeld uit een gezamenlijk plan of uit het verrichten van een uitvoeringshandeling. Deze strenge aanpak heeft een nieuw gewicht toegekend aan het woord 'nauw'. Om een voldoende nauwe samenwerking aan te tonen is er meer nodig dan de aanwezigheid bij het misdrijf en het niet afhaken.

Een voorbeeld van een voldoende samenwerking is de Van Mechelen-uitspraak. Bij deze zaak was het bewijs voor wat de verdachte precies had gedaan mager. Het Hof had ter motivering van de bewezenverklaring van medeplegen overwogen:

'dat, gelet op de uit de bewijsmiddelen blijkende gedragingen van de verdachte en mededaders vóór, tijdens en kort na het plaatsvinden der bewezen verklaarde feiten, de daarbij (door een of meer hunner) gebezigde middelen en gevolgde werkwijze, een en ander in onderlinge (tijds)verband bezien, deze personen met betrekking tot die feiten een zodanig hechte, intensief en planmatig nauw samenwerkende dadergroep vormde, dat niet van belang is wie van die personen en welke rol bij of rond het plegen dier feiten heeft gevuld heeft vervuld, doch elk van hen als medepleger van die feiten en mitsdien als dader dient te worden aangemerkt. Bij dit

⁴⁰ HR 19 oktober 1993, ECLI:NL:1993:ZC9461

oordeel heeft het Hof mede gelet op de omstandigheid dat noch verdachte, noch een van zijn mededaders zich op enigerlei wijze, en met name ook niet toen zich daartoe een duidelijke mogelijkheid voordeed, heeft gedistantieerd van eerder bedoelde gedragingen, doch integendeel (...) tezamen de vlucht in de vluchtauto in groepsverband hebben voortgezet.'

Het samenwerkingsverband tussen de verdachte en medeverdachten is zeer van belang. Hoe groter de samenwerking, des te eerder het medeplegen kan worden aangenomen. De samenwerking kan blijken uit de feiten en omstandigheden die een rol voor, tijdens of na het vervullen van de bestanddelen van de delictsomschrijving hebben gespeeld. Een voldoende samenwerking, oftewel de intensiteit van de samenwerking kan een rol spelen in het aannemen van medeplegen.

3.1.2 De onderlinge taakverdeling

Een delictsomschrijving van een strafbaar feit bestaat uit meerdere bestanddelen. Bij een taakverdeling heeft iedere verdachte zijn of haar eigen onderdeel. Ze hebben een eigen taak. Ze vervullen dan elk een bestanddeel van een delictsomschrijving en zij vervullen hierdoor samen alle bestanddelen van een delictsomschrijving van een strafbaar feit. Ook is er sprake van een taakverdeling als een van de verdachte niet een bestanddeel van een delictsomschrijving heeft uitgevoerd. Een voorbeeld hiervan is genoemd in paragraaf 2.2.2 een volledige en nauwe samenwerking, het Wormerveerse brandstichting-arrest. Verdachte De L. gaf het stro aan de medeverdachte waarmee de brand was aangestoken. Het aanreiken van het stro is in feite geen strafbaar feit, maar de rollen van verdachte L. en de medeverdachte waren inwisselbaar, waardoor het niet uitmaakte wie het stro aangaf en wie daadwerkelijk de brand aan had gestoken, omdat er voorafgaand aan de handelingen een plan was gemaakt tot de brandstichting.

Een voorbeeld van de inwisselbaarheid van de rollen is de Nijmeegse scooterzaak⁴¹. Op 29 mei 2012 werden twee verdachten, Mohamed El G. en Mohamed A., door het Gerechtshof Arnhem vrijgesproken van doodslag. In januari 2010 waren beide verdachten samen gewapend op een scooter op weg naar een hotel in Nijmegen om dat hotel te overvallen. Onderweg naar het hotel stuitten zij op de politie. De twee mannen sloegen daardoor op de vlucht. Ze reden door een rood stoplicht en raakten een overstekende voetganger. De voetganger overleed aan zijn verwondingen⁴². Hoe kon het zijn dat de twee verdachten door het Gerechtshof Arnhem werden vrijgesproken, terwijl de rechtbank hen had veroordeeld? Het stond namelijk vast dat zij op een scooter een voetganger hadden geschept.

⁴¹ HR 17 juli 2013, ECLI:NL:HR:2013:1966

⁴² Hof 29 mei 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BW6756

Persraadsheer Rutger Wery verklaarde het volgende. Het Gerechtshof heeft niet kunnen bepalen wie de scooter bestuurde en we er achterop zat. De verdachten beschuldigden elkaar en getuigen spraken elkaar tegen. Zelfs de agent die de twee verdachten achtervolgde kon geen duidelijke verklaring afleggen. 'Er was te veel twijfel en dan geldt: bij twijfel niet inhalen⁴³.'

Tegen de uitspraak van het Gerechtshof ging het Openbaar Ministerie in cassatie, waardoor de zaak door de HR werd getoetst. Op 17 december 2013 heeft de HR bepaald dat het feit dat er niet bewezen kon worden wie de scooter bestuurde, een veroordeling voor het doodrijden van de voetganger niet in de weg hoefde te staan. Indien de vlucht als een onderdeel van een plan was bedacht bij het plannen van de overval, konden de twee verdachten volgens de HR wel worden veroordeeld⁴⁴. De HR vernietigde de uitspraak van het Gerechtshof Arnhem en verwees de zaak naar het Gerechtshof 's-Hertogenbosch, zodat de zaak opnieuw kon worden berecht en afgedaan.

Op 20 juni 2016 werd de zaak behandeld door het Gerechtshof 's-Hertogenbosch. Het hof overwoog daarbij het volgende. Het Gerechtshof Arnhem sprak de twee verdachten vrij, omdat er niet bewezen kon worden of er sprake was van enige samenwerking of overleg tussen de twee verdachten over de wijze waarop zij zich aan de controle door de politie wilde onttrekken vanaf het moment dat zij op de politie waren gestuit. Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch had geoordeeld dat de wijze waarop de twee verdachten op de scooter zijn gevlucht, er uit kon worden gegaan van een bewuste en nauwe samenwerking. Volgens het Hof lagen de vlucht bij het zien van de politie en het gevaarlijke rijgedrag al vast bij het plan voor de overval. Hierdoor kon er worden gesproken van medeplegen. De twee verdachten werden veroordeeld voor het doodrijden van de voetganger⁴⁵. Het Hof was van mening dat als de rollen inwisselbaar waren, het voor het aannemen van medeplegen niet uitmaakt wie welke taak heeft vervuld.

3.1.3 De rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict

Een rol in de voorbereiding kan bijvoorbeeld het plannen van een strafbaar feit zijn. Een rol in de uitvoering kan bijvoorbeeld het helpen met het plegen van het feit zijn en een rol in de afhandeling kan het samen vluchten op een scooter zijn na iemand te hebben overreden.

Het laatste, de rol in de afhandeling van het delict is het minst belangrijkst. Als er iemand is gedood, dan zijn er geen bestanddelen die vervuld kunnen worden die de delictsomschrijving doodslag aannemen. Wat na de doodslag gebeurt, voegt niets toe aan de doodslag⁴⁶.

⁴³ Rechtspraak 2017.

⁴⁴ HR 17 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:1964

⁴⁵ Hof 20 juni 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:2428

⁴⁶ De Hullu 2012, p. 437.

Het gaat hier niet om het daadwerkelijk uitvoeren van het delict, maar om de sturende en/of leidende rol in de voorbereiding of uitvoering van het delict. Hieruit kan blijken of degene het initiatief heeft genomen of misschien wel zelfs het brein is geweest achter het strafbare feit.

Een voorbeeld hiervan is een zaak waarbij de Wet op de Luchtvaart werd overtreden door met een modelvliegtuigje boven de ridderzaal en het binnenhof te vliegen. Hierbij ging het niet alleen om het bedenken van het plan of het nemen van het initiatief, maar ook om de handelingen die tijdens de uitvoering van het strafbare feit door de medepleger werden verricht. De verdachte bestuurdde het modelvliegtuigje aan de hand van de instructies die hem telefonisch door de piloot, de medeverdachte, werden gegeven. De instructies waren zeer specifiek, de piloot vertelde de verdachte hoe hij moest vliegen vanaf de grond, de richting waarin het vliegtuigje moest vliegen en ook dat de verdachte met het vliegtuigje opvallende manoeuvres moest maken met ronkende geluiden⁴⁷. Hieruit kon het Hof opmaken dat er sprake was van een voldoende nauwe en bewuste samenwerking. Dit is een voorbeeld van de bijdrage tijdens de uitvoering van het delict.

3.1.4 Aanwezigheid op belangrijke momenten

De aanwezigheid van een verdachte op belangrijke momenten kan aanduiden dat degene van het strafbare feit afwist en daardoor betrokken is bij het misdrijf. Dit is bijvoorbeeld terug te zien bij het Wormerveerse brandstichting-arrest. De verdachte L. heeft enkel het stro aangereikt aan zijn medeverdachte. Hij was op een belangrijk moment aanwezig was tijdens de uitvoering van het misdrijf. Het aanwezig zijn op een belangrijk moment is een aspect voor het aannemen van medeplegen.

3.1.5 Het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip

Het niet terugtrekken speelt een rol bij het aannemen van medeplegen. Het niet-terugtrekken houdt in dat iemand niet wegloopt tijdens een misdrijf, terwijl degene dat wel had kunnen en moeten doen.

Een bewuste en nauwe samenwerking en een intellectuele en/of materiële bijdrage van voldoende gewicht aan het delict vergen wel meer dan het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. Iemand kan zich namelijk wel terugtrekken, maar dit geeft niet aan of iemand wel of niet bestanddelen van een delictsomschrijving heeft vervuld.

⁴⁷ 01-Strafrecht-advocaat 2017.

Het Van-Mechelen-arrest is hier relevant, omdat bij het aannemen van medeplegen, het niet-terugtrekken als aspect werd genoemd. Het niet-terugtrekken speelt een bescheiden rol bij het aannemen van medeplegen. Het is een aanvullend criterium die tezamen met andere criteria voor het aannemen van medeplegen moet worden vervuld. Uit een uitspraak van de HR komt naar voren dat enkel het aspect niet-terugtrekken niet leidt tot een veroordeling voor medeplegen⁴⁸.

3.2 De conclusies van Spronken en Hofstee

Advocaten-generaal Spronken en Hofstee hebben naar aanleiding van het overzichtsarrest van 2 december 2014 zeven cassatiezaken geselecteerd waarin er over de bewezenverklaring van medeplegen werd geklaagd. Zij hebben daarin op 5 april 2016 een conclusie genomen⁴⁹. De inleiding van hun conclusies begint met de constatering dat de vraag wanneer een samenwerking zo nauw en bewust is geweest dat er sprake is van medeplegen, een moeilijke, maar belangrijke vraag is. Zij hebben daarom dan ook zeven cassatiezaken geselecteerd en een conclusie geschreven. Spronken en Hofstee komen tot het eindoordeel dat voor het aannemen van medeplegen de bewijsvoering belangrijk is. Er moet namelijk worden aangetoond dat er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking waarbij de bijdrage van de verdachte intellectueel en/of materieel van voldoende gewicht moet zijn⁵⁰. De vraag die vervolgens gesteld kan worden is: wanneer is er sprake van voldoende gewicht? Spronken en Hofstee geven hiervoor de twee bepalingen uit het overzichtsarrest van 2 december 2014:

1. Gezamenlijke uitvoering van het feit en
2. Gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het feit.

Voor beide bepalingen geldt dat als een bijdrage alleen het delict heeft aangemoedigd, vooruit heeft geholpen of makkelijker heeft gemaakt het problemen kan opleveren voor het aannemen van medeplegen. Als er alleen sprake is van handelingen die een door een ander begaan misdrijf bevorderen en/of vergemakkelijken, dan is er sprake van een ondergeschikte rol. Een ondergeschikte rol kan niet leiden tot een bewezenverklaring van medeplegen. In zulke gevallen is er sprake van medeplichtigheid, elk ander oordeel zal goed gemotiveerd moeten worden⁵¹.

De tweede bepaling geldt ook voor situaties waarbij de verdachte niet heeft deelgenomen aan de feitelijke uitvoering van het delict en ook niet op het moment van plegen van het delict aanwezig

⁴⁸ HR 22 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BK3356.

⁴⁹ Rechtspraak 2016.

⁵⁰ Vaklunch 2016.

⁵¹ PHR 5 april 2016, ECLI:NL:PHR:2016:233

is geweest. In zulke gevallen moeten de bijdragen aan het delict wezenlijk van belang zijn. Spronken en Hofstee geven hiervoor enkele voorbeelden⁵²:

1. Het vervullen van een sturende en leidende rol, al dan niet achter de schermen of op afstand;
2. het initiatief nemen en de uitdenker zijn van het strafbare feit;
3. anderszins handelingen die in combinatie met elkaar van zodanig gewicht zijn dat er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking.

Ook hier geldt dat in deze situaties uit een extra motivering moet blijken waarom het medeplegen dient te worden aangenomen. De discussie wat een intellectuele of materiële bijdrage is en of de twee bepalingen juist worden toegepast zal altijd wel bestaan, maar Spronken en Hofstee hebben wel bruikbare handvatten gegeven voor de praktijk.

3.3 Conclusie

Het overzichtsarrest van 2 december 2014 heeft voor ontwikkelingen gezorgd in de jurisprudentie ten aanzien van naar welke feiten en omstandigheden rechters kijken en welke motivering zij binden aan de bewezenverklaring voor zowel medeplegen als medeplichtigheid. Het medeplegen moet bestaan uit een bewuste en nauwe samenwerking. De feitenrechters dienen voor het aannemen van medeplegen zelf te motiveren of het nu om gedragingen gaan die leiden tot medeplichtigheid of tot medeplegen. Het medeplegen kan bestaan uit een gezamenlijke uitvoering, maar ook uit andere gedragingen die bepalen dat er wel sprake is van een bewuste en nauwe samenwerking. De feitenrechters hebben hiervoor enkele aspecten gekregen waar zij naar kunnen kijken bij de beoordeling van het aannemen van medeplegen. De feitenrechters dienen te kijken naar de intensiteit van de samenwerking, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de uitvoering of afhandeling van het delict en het belang van de rol van de verdachte, diens aanwezigheid op belangrijke momenten en het zich niet terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. Omtrent het medeplegen is in het overzichtsarrest aangegeven dat de motivering daarvoor in de handen van de feitenrechters ligt.

Advocaten-generaal Spronken en Hofstee hebben naar aanleiding van het overzichtsarrest zeven cassatiezaken geselecteerd waarin er over de bewezenverklaring van medeplegen werd geklaagd. Zij hebben daarin op 5 april 2016 in deze zaken een conclusie genomen. Volgens Spronken en Hofstee moet er sprake zijn van een nauwe en bewuste samenwerking waarbij de bijdrage van de

⁵² PHR 5 april 2016, ECLI:NL:PHR:2016:234

verdachte intellectueel en/of materieel van voldoende gewicht moet zijn. Dit kan bepaald worden door gezamenlijke uitvoering van het strafbare feit en/of gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het strafbare feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het strafbare feit. Voor beide bepalingen geldt dat als een bijdrage alleen het delict heeft aangemoedigd, vooruit heeft geholpen of makkelijker heeft gemaakt het problemen kan opleveren voor het aannemen van medeplegen. De tweede bepaling geldt voor gevallen waarbij de bijdragen aan het delict van wezenlijk belang zijn. Hiervoor geven Spronken en Hofstee enkele voorbeelden: het vervullen van een sturende en leidende rol, al dan niet achter de schermen of op afstand, het initiatief nemen en de uitdenker zijn van het strafbare feit en anderszins handelingen die in combinatie met elkaar van zodanig gewicht zijn dat er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking.

Hoofdstuk 4 – Resultaten

In dit hoofdstuk zal de derde deelvraag worden behandelen: Welke feiten en omstandigheden zijn bepalend voor de feitenrechter tot het aannemen van medeplegen?

Deze deelvraag is beantwoord aan de hand van het jurisprudentieonderzoek. Aan de hand van de inlichtingen die genoemd zijn in het overzichtsarrest en de voorbeelden die van Spronken en Hofstee hebben gegeven, is er nu na jurisprudentieonderzoek duidelijk geworden hoe de rechters met de gegeven handvatten omgaan.

Er zijn talloze uitspraken over medeplegen te vinden in de jurisprudentie. Voor dit onderzoek is het van belang geweest dat er alleen is gekeken naar uitspraken vanaf het jaar 2016. Het overzichtsarrest is gegeven op 2 december 2014, maar Spronken en Hofstee hebben hun voorbeelden gegeven in het jaar 2016. Dit is waarom ik me heb gericht op de uitspraken vanaf het jaar 2016. Voorts heb ik zoveel mogelijk de uitspraken die op elkaar leken, over dezelfde zaak gingen en niet goed genoeg onderbouwd werden, vermeden. Tevens heb ik alleen de uitspraken geselecteerd waar tenminste één feit bij zat waarop de verdachte werd veroordeeld voor het medeplegen aan een strafbaar feit. Uiteindelijk heb ik 35 uitspraken van de rechtbanken overgehouden. In zaken komt het voor dat de tenlastelegging niet bestaat uit één feit. Een voorbeeld hiervan is een zaak⁵³ waarbij er een moord is gepleegd, vervolgens is geprobeerd om een lijk te verbranden en ten slotte is geprobeerd om alle sporen weg te maken, zodat de opsporing verhinderd zou worden. In de 35 uitspraken die ik heb geselecteerd is er 40 keer het medeplegen aan een strafbaar feit aangenomen.

De aspecten die leiden tot het aannemen van medeplegen worden niet telkens door de rechters benoemd in de zaken. De rechters kiezen voor de beoordeling van de zaak om de feiten en omstandigheden op te sommen die ervoor zorgen dat medeplegen kan worden aangenomen. De aspecten zijn uit die feiten en omstandigheden op te maken. Van alle aspecten die in de 35 uitspraken voorgekomen zijn, is er een overzicht gemaakt. Dit overzicht is te vinden in bijlage 1.

In dit hoofdstuk zal voor elk aspect dat belangrijk is geweest voor het aannemen van het medeplegen, aangegeven worden waar de rechters naar kijken. Dit heeft ervoor gezorgd dat er bepaald kon worden welke feiten en omstandigheden doorslaggevend zijn voor het aannemen van medeplegen. Allereerst zullen de gezamenlijke uitvoering, de intensiteit van de samenwerking, de onderverdeling van de taken, de rol in de voorbereiding, uitvoering en

⁵³ Zaak 21.

afhandeling, de aanwezigheid op belangrijke momenten en het niet terugtrekken worden behandeld. In hoofdstuk 2 zijn de aspecten opzet en accessoriteit uiteengezet. Ook deze aspecten zullen in dit hoofdstuk behandeld worden.

De twee voorbeelden die Spronken en Hofstee hebben gegeven vallen onder de aspecten van het overzichtsarrest. Beide voorbeelden vallen onder de rol in de uitvoering, voorbereiding of afhandeling van het delict. Het gaat om de volgende voorbeelden:

- Het vervullen van een sturende en leidende rol, al dan niet achter de schermen of op afstand
- Het initiatief nemen en de uitdenker zijn van het strafbare feit

Om het overzichtelijk te houden wordt er in de voetnoten naar de relevante zaken verwezen. In de bronnenlijst staat aangegeven welke zaak bij welke uitspraak hoort.

4.1 Gezamenlijke uitvoering

De gezamenlijke uitvoering komt in 12⁵⁴ van de 35 zaken voor. In totaal gaat het om 13 feiten. Bij de gezamenlijke uitvoering kan het zo zijn dat alle handelingen door de verdachte worden vervuld, maar het kan ook zo zijn dat de verdachte een van de bestanddelen van de delictsomschrijving vervult. Een overzicht hiervan is in bijlage 2, tabel 1 weergegeven.

De gezamenlijke uitvoering wordt door rechters aangenomen indien alle verdachten alle bestanddelen van de delictsomschrijving zelf vervullen. In een zaak⁵⁵ wordt de verdachte er van verwijt dat zij samen met een ander iemand zwaar lichamelijk letsel heeft toegebracht. De tenlastelegging was als volgt: medeplegen van poging tot zware mishandeling. Uit de bewijsmiddelen was gebleken dat de verdachte en haar medeverdachte beiden alle handelingen hadden verricht. Ze hadden beiden het slachtoffer geslagen. Op een gegeven moment was het slachtoffer op de grond terecht gekomen. Ze hadden toen beiden tegen het hoofd van het slachtoffer getrapt. De rechtbank kwam tot het oordeel dat zij een gezamenlijk een doel hadden, namelijk het slachtoffer afstraffen. Om dit voor elkaar te krijgen hadden beide verdachten aan alle bestanddelen van de delictsomschrijving voldaan.

⁵⁴ Zaak 1, 3, 6, 14, 20, 27, 29, 30, 31, 32, 34 en 35.

⁵⁵ Zaak 1.

Ook wordt de gezamenlijke uitvoering aangenomen als alle verdachten niet samen alle bestanddelen van de delictsomschrijving vervullen. Het kan dus zo zijn dat een verdachte vijf van de tien bestanddelen heeft vervuld en de medeverdachte de andere vijf van de tien bestanddelen. In een zaak⁵⁶ werd de verdachte veroordeeld voor het medeplegen van een poging tot doodslag, terwijl hij niet degene was geweest die op het slachtoffer had geschoten. Eén van de medeverdachten had een tas bij zich met een geladen jachtgeweer. De verdachte had munitie, gelijk aan de munitie waarmee was geschoten, in zijn woning liggen. De medeverdachten hadden voor de ontmoeting met het slachtoffer afgesproken. De verdachte was hierbij aanwezig. De samenwerking bestond uit de gemaakte afspraak en het gezamenlijk naar de plaats van het delict gaan, maar dit was niet alles. Tijdens de ontmoeting hadden de verdachte en de medeverdachten een financieel conflict met het slachtoffer. De verdachte had het slachtoffer vastgegrepen en op de grond doen terechtkomen. Vervolgens had hij tegen de medeverdachte de opmerking gemaakt om het slachtoffer in zijn knieschijf te schieten. De verdachte en medeverdachte hadden toen gezamenlijk het financieel conflict 'opgelost' door het slachtoffer in zijn knie te schieten. Bij deze zaak is de verdachte aanwezig op de plaats van het delict, maar de gezamenlijke uitvoering kan ook worden aangenomen wanneer de verdachte niet tijdens het plegen van het feit gezien is. Een voorbeeld hiervan is het volgende.

In een zaak⁵⁷ werd een verdachte veroordeeld voor het medeplegen tot woninginbraak. De verdachte en medeverdachten hadden afgesproken om in te breken bij een woning en daar goederen te stelen. De medeverdachten hadden contact gehad via WhatsApp. Hierin werden opmerkingen gemaakt zoals 'zelfs shoppen op kerstavond', 'iedereen is loesoe van huis' en 'genoeg te pakken'. De verdachte en de medeverdachten hadden op 25 december 2015 een WhatsAppgesprek. Hierin hadden ze afgesproken elkaar te ontmoeten bij de KFC en om daarna door te rijden naar een andere medeverdachte, aangezien die medeverdachte wist hoe hij moest rijden naar de plaats van het delict. Hij was degene die 'de tip' had gegeven om bij die woning in te breken. Eenmaal daar aangekomen heeft de verdachte in zijn auto gewacht, totdat de rest terugkwam met de gestolen goederen. Zij zijn toen teruggereden naar de medeverdachte en hebben daar de buit verdeeld. De gezamenlijke uitvoering werd in deze zaak aangenomen, terwijl de verdachte niet alle bestanddelen had vervuld en ook niet lijfelijk aanwezig was geweest tijdens het plegen van het feit. De gezamenlijke uitvoering werd aangenomen, doordat de verdachte betrokken en aanwezig was bij het plannen van de woninginbraak, betrokken en aanwezig was bij de uitvoering van het delict en betrokken en aanwezig was bij de afhandeling van het delict. Deze handelingen werden gezamenlijk met de medeverdachten uitgevoerd.

⁵⁶ Zaak 3.

⁵⁷ Zaak 34.

4.2 De intensiteit van de samenwerking

De intensiteit van de samenwerking is specifiek terug te zien in 9⁵⁸ van de 35 zaken. Zie bijlage 2, tabel 2. De intensiteit van de samenwerking wordt in de zaken niet vaak apart aangegeven. De intensiteit van de samenwerking gaat namelijk samen met andere aspecten die het aannemen van medeplegen mogelijk maken.

De intensiteit van de samenwerking is bijvoorbeeld terug te zien in het plannen van het te plegen delict, in de rol van de verdachte in de voorbereidingen, uitvoering, afhandeling, de werkwijze en het gezamenlijke doel: het doel is het plegen van het delict. De samenwerking moet zo intens zijn dat het niet uitmaakt wie welke bestanddeel van de delictsomschrijving heeft vervuld.

In de zaak Honselersdijk⁵⁹ werden er door meerdere medeverdachten gesproken over een poging tot woninginbraak. Op de dag van de inbraak stonden de telefoons van de verdachte en medeverdachte aan in de buurt van de desbetreffende woning. Deze informatie werd vastgesteld door de zendmasten in die buurt. Enkele verbalisanten waren te voet in die buurt. De medeverdachten die probeerde in te breken, werden door andere medeverdachte die op verschillende plekken op de uitkijk stonden op de hoogte gebracht van de aanwezigheid van de verbalisanten, zodat de medeverdachten konden vluchten. Een van de medeverdachte belde de verdachte met het bericht dat hij zich in een noodsituatie verkeerde. De verbalisanten hadden hem gespot en de verdachte moest daarom een vluchtauto regelen. De verdachte belde die medeverdachte terug en vertelde hem waar hij stond. De rechtbank was in deze zaak van oordeel dat de rol van de verdachte ook als medepleger dient te worden aangemerkt. De verdachte heeft zelf niet geprobeerd in te breken, maar de samenwerking tussen hem en de medeverdachten was intensief.

In paragraaf 4.1, tweede alinea wordt er gesproken over medeplegen tot poging tot zware mishandeling. Ook in deze zaak⁶⁰ was de intensieve samenwerking bewezen. De verdachte en de medeverdachte hadden het slachtoffer geslagen en haar op haar hoofd getrapt. Het slachtoffer stond in de McDonald's te wachten op haar bestelling. Terwijl zij stond te wachten, keek zij in de richting van de verdachte en de medeverdachte. Ze zag toen dat ze werd aangekeken door de verdachte en de medeverdachte. De medeverdachte begon toen tegen het slachtoffer te schreeuwen en vroeg al schreeuwend gevraagd waarom ze haar aankeek. Deze handelingen leidden ertoe dat het slachtoffer werd geslagen en tegen haar hoofd werd getrapt. Alle

⁵⁸ Zaak 1, 4, 6, 8, 11, 12, 13, 23 en 25.

⁵⁹ Zaak 13.

⁶⁰ Zaak 1.

handelingen die op dat moment verricht werden door de verdachte en medeverdachte vloeiden voort uit een gezamenlijk doel: het slachtoffer de mond snoeren en het slachtoffer afstraffen. Het doel werd bereikt door het slachtoffer te mishandelen, door intensief samen te werken.

4.3 De onderlinge taakverdeling

De onderlinge taakverdeling is duidelijk terug te zien in 6 zaken⁶¹. Zie hiervoor bijlage 2, tabel 3. In paragraaf 4.1, derde alinea werd er een zaak⁶² behandeld waarin het draaide om een gezamenlijke uitvoering waarbij de verdachte een of meerdere bestanddelen van de delictsomschrijving had vervuld. De onderlinge taakverdeling kan voorkomen in zaken waarbij medeplegen is aangenomen en waarbij er sprake is van een gezamenlijke uitvoering.

Ook in zaken⁶³ waarbij de verdachte niet de feitelijke handeling zelf heeft uitgevoerd, maar wel handelingen heeft verricht die ervoor zorgen dat een ander die feitelijke handeling kan verrichten, speelt de onderlinge taakverdeling een rol. De onderlinge taakverdeling speelt een belangrijke rol in gevallen waarbij de feitelijke handeling alleen door één persoon kan worden verricht. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het plegen van een doodslag. In feite kan er maar één persoon zijn die de handeling verricht waardoor er iemand overlijdt, maar het kan wel zo zijn dat anderen taken hadden die ervoor zorgden dat zij ook voor medeplegen tot doodslag kunnen worden veroordeeld. Een voorbeeld hiervan is het volgende.

In een zaak⁶⁴ had een verdachte een conflict met het slachtoffer. De verdachte en een medeverdachte zijn 's avonds naar de woning van het slachtoffer gegaan. Het slachtoffer had bedreigingen richting betrokkene en de kinderen geuit, waardoor in de woning ruzie was ontstaan. De verdachte had vervolgens het slachtoffer geslagen en de keel/hals van het slachtoffer gesnoerd. De rechtbank kwam tot het oordeel dat achter de actie van de verdachte veel kracht zat, aangezien het slachtoffer was ingezakt. Uit de sectie van het lichaam was gebleken dat er een breuk zat in het strottenhoofd van het slachtoffer. Hieruit was op te maken dat verdachte een bijdrage (geweldshandelingen) had geleverd aan het doden van het slachtoffer. Na de voornoemde handeling had de verdachte geen andere handelingen verricht die hadden bijgedragen aan de dood van het slachtoffer. De medeverdachte had tegen het hoofd van het slachtoffer geschopt en het slachtoffer in de nek gestoken met een mes. De medeverdachte had de handelingen verricht waaraan het slachtoffer was overleden. De rechtbank was van oordeel dat

⁶¹ Zaak 1, 3, 4, 7, 13, en 25.

⁶² Zaak 3.

⁶³ Zaak 13.

⁶⁴ Zaak 7.

ook de verdachte als medepleger tot doodslag kon worden veroordeeld, gelet op de omstandigheden die hebben geleid tot de escalatie in de woning van het slachtoffer en gelet op het feit dat de verdachte geweld heeft gebruikt tegen het slachtoffer.

4.4 De rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict

In 25⁶⁵ van de 35 zaken komt dit aspect voor. Zie hiervoor bijlage 2, tabel 4. Hieruit kan geconstateerd worden dat de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict zeer van belang is voor het aannemen van medeplegen. Wat ook aan dit aspect gekoppeld kan worden is de sturende/leidende/initiatief nemende rol van de verdachte. Hieruit kan namelijk worden opgemaakt of degene een belangrijke rol heeft gespeeld in het delict.

In negen⁶⁶ van de 25 zaken speelt de voorbereiding van het delict een rol in het aannemen van medeplegen. Het bedenken van een plan of het helpen meedenken aan een plan is een voorbereidende handeling die zeer van belang is voor het verwezenlijken van het plegen van een delict. In een zaak⁶⁷ werd een verdachte veroordeeld voor het medeplegen van hennepsteelt, terwijl de verdachte zelf niet hennep teelde of iets met de hennep heeft gedaan. Wat de verdachte wel had gedaan is dat hij een bedrijfspand had geselecteerd en hiervoor een huurovereenkomst had getekend. Vervolgens had hij hiervoor de te verrichte betalingen zoals de huur en de borg, betaald. Uit de betalingen van de energierekening (die extreem veel hoger zijn als er sprake is van een hennepsteelt) viel op te maken dat de verdachte op de hoogte van de hennepkwekerij moest zijn geweest. Bovendien had de verdachte een dekmantel gecreëerd voor de illegale activiteiten. Hij had de schijn bij de makelaar gewekt dat hij het pand zou gebruiken voor een beddenzaak. Op grond hiervan was de rechtbank van oordeel dat de verdachte een nauwe en bewuste samenwerking had met de medeverdachten die een rol speelde in de hennepkwekerij.

De rol in de uitvoering van het delict komt in 15⁶⁸ van de 25 zaken voor. Vaak betekent het voor dit aspect dat zonder deze handelingen het strafbare feit uiteindelijk niet gepleegd had kunnen worden. In een zaak⁶⁹ werd de verdachte veroordeeld voor het medeplegen van mensenhandel. De verdachte had namelijk erotische foto's van het slachtoffer gemaakt en had haar tegen betalingen naar escortafspraken gebracht. De rechtbank was van oordeel dat de verdachte de uitvoeringshandelingen had verricht, terwijl hij ervan bewust was hoe kwetsbaar het slachtoffer was en dat hij en de medeverdachte die de regie had, een overwicht op het slachtoffer hadden.

⁶⁵ Zaak 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15 t/m 26, 28 en 33.

⁶⁶ Zaak 3, 11, 12, 20, 24, 25, 26, 28 en 33.

⁶⁷ Zaak 33.

⁶⁸ Zaak 4, 9, 10, 15 t/m 26.

⁶⁹ Zaak 15.

Deze uitvoeringshandelingen zijn daarom voldoende geweest voor het aannemen van medeplegen.

Wat ook een rol in de uitvoering van een delict speelt, is de sturende/leidende rol⁷⁰ van de verdachte. Een voorbeeld hiervan is een zaak⁷¹ waarbij de verdachte niet feitelijk bij elke hennepkwekerij had geteeld. De rechter was van mening dat dit ook niet doorslaggevend is. Uit bewijsmiddelen kon namelijk worden afgeleid dat de verdachte een leidende en sturende rol vervulde. De verdachte gaf de sturing aan de kwekerijen. Bovendien financierde hij deze kwekerijen. Hij had over het algemeen de leidende rol. Anderen waren weer belast met het aansluiten van elektriciteit, het inrichten van kwekerij, het huren en het bewaken van de panden. De verdachte had zijn intellectuele- en materiële bijdrage aan de hennepkwekerijen. De rechtbank was hierdoor van oordeel dat er sprake was van medeplegen.

Voorts kan de rol in de afhandeling van een delict een belang spelen in het aannemen van een strafbaar feit. Dit moet wel gepaard gaan met andere aspecten. Enkel aanwezig zijn nadat een delict al is gepleegd is onvoldoende om van medeplegen uit te gaan. In paragraaf 4.3, derde alinea is een zaak⁷² besproken over het medeplegen tot doodslag. In die zaak speelt ook de afhandeling van een delict een rol. Nadat de medeverdachte het slachtoffer had gedood, had de verdachte het snoer, waarmee het slachtoffer was gesnoerd, meegenomen en de medeverdachte had het mes meegenomen. De verdachte had in het bijzijn van de medeverdachte het snoer weggegooid en de medeverdachte had de telefoon van de verdachte waarmee de verdachte aan het bellen was, ook weggegooid. Deze handelingen na het delict hadden een rol gespeeld bij het aannemen van medeplegen tot doodslag.

4.5 Aanwezigheid op belangrijke momenten

In 5⁷³ van de 35 zaken was de aanwezigheid op belangrijke momenten bepalend voor het aannemen van medeplegen. Voor het aannemen van medeplegen is de rol van de verdachte in het algemeen zeer van belang. De aanwezigheid op belangrijke momenten blijkt uit de rol van de verdachte. De verdachte moet een rol hebben gehad in het plegen van een strafbaar feit. Dit kan de aanwezigheid voor het delict, de aanwezigheid tijdens het plannen, de aanwezigheid tijdens het feitelijk handelen en de aanwezigheid na het delict zijn. De motivering voor het aspect aanwezigheid op belangrijke momenten loopt uiteen. Het kan namelijk zo zijn dat de verdachte

⁷⁰ Zaak 5, 7, 9, 19 en 24.

⁷¹ Zaak 9.

⁷² Zaak 7.

⁷³ Zaak 2, 3, 4, 10 en 18.

niet aanwezig is geweest tijdens het feitelijk plegen van het strafbare feit, maar wel tijdens het plannen van het strafbare feit. Het kan ook zo zijn dat de verdachte in de buurt was van de plaats van het delict.

Wat ook een mogelijkheid is, is dat de medepleger enkel aanwezig is bij de handelingen, terwijl hij zelf geen bijzondere handelingen verricht, maar wel op de hoogte is van alle handelingen die verricht gaan worden of worden verricht. Een voorbeeld is een zaak⁷⁴ waarbij de verdachte werd veroordeeld voor het medeplegen van gijzeling. De verdachte was drie dagen voor het gijzelen van het slachtoffer op de hoogte dat het slachtoffer een schuld had bij een van de medeverdachten en dat de medeverdachte dit op zijn eigen manier wilde regelen. Toch had de verdachte met medeverdachten het slachtoffer meegenomen naar Duitsland. De verdachte was meegereden naar een pand in Stolberg (Duitsland). Hier is het slachtoffer verbaal bedreigd. De verdachte was op de hoogte van het feit dat het slachtoffer het pand pas mocht verlaten als hij de terugbetaling van de schuld had geregeld. Gedurende ongeveer 24 uur hadden de verdachte en medeverdachte het slachtoffer om de beurt bewaakt. Na deze 24 uur kwam het telefoontje dat het geld was geregeld en de verdachte was toen meegegaan naar het tankstation waar de overdracht van het geld zou plaatsvinden. De verdachte had door zijn aanwezigheid op wezenlijke momenten een bijdrage geleverd aan het slagen van het doel van de delictsomschrijving en is onder andere hierdoor veroordeeld voor het medeplegen van gijzeling.

4.6 Het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip

In 6⁷⁵ zaken is het niet-terugtrekken ter sprake gekomen. Het niet-terugtrekken kan bijvoorbeeld zijn dat de verdachte zich helemaal niet terugtrekt, dat de verdachte in de eerste plaats wegloopt en vervolgens weer terugkomt of dat de verdachte zich wel wil terugtrekken, maar dit vervolgens niet doet. Hieronder volgen enkele voorbeelden van het niet terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip.

In de vorige paragraaf is een zaak⁷⁶ besproken waarbij de verdachte voor medeplegen tot gijzeling is veroordeeld. Hierbij gaf de rechter ook aan dat de verdachte tussen het wisselen van de bewaking van het slachtoffer zich had kunnen teruggetrokken. Uit de feiten en omstandigheden is zelfs gebleken dat de verdachte enkele keren is weggelopen, maar toch terug is gekeerd naar de plaats van het delict.

⁷⁴ Zaak 4.

⁷⁵ Zaak 1, 4, 7, 17, 18 en 32.

⁷⁶ Zaak 4.

In een zaak⁷⁷ werd de verdachte veroordeeld voor het medeplegen van vrijheidsberoving. De verdachte had in deze zaak het slachtoffer vervoerd naar de plek waar hij werd vastgehouden. Hij was daar ook een langere tijd met het slachtoffer alleen geweest, zonder acties te ondernemen. Hij had bijvoorbeeld niet de politie gebeld, zelfs niet toen het voor hem duidelijk werd dat het slachtoffer er slecht aan toe was. De verdachte had juist de vrijheidsberoving langer laten duren. Hij was daarmee de feitelijke bewaker geworden van het slachtoffer. De verdachte had op een gegeven moment geregeld dat een medeverdachte het slachtoffer zou bewaken. Hij wilde duidelijk het slachtoffer zelf niet bewaken, maar in plaats van actie te ondernemen, had de verdachte enkel zijn telefoon uitgezet. Op grond hiervan was de rechtbank van oordeel dat dit voldoende motivering is voor het aannemen van medeplegen.

Het niet-terugtrekken heeft een toegevoegde waarde voor het aannemen van medeplegen, maar het is geen doorslaggevend criterium. Dit aspect zal dus altijd gepaard moeten gaan met andere criteria voor het aannemen van medeplegen.

4.7 Opzet

In paragraaf 2.2.3 is beschreven dat elke medepleger met opzet moet samenwerken. De medepleger moet het feit willen plegen. Dit vereiste is niet een vastgelegd bestanddeel van een delictsomschrijving, maar het is wel noodzakelijk om de samenwerking te bewijzen. Bij vele zaken is de opzet duidelijk. Bij een overval blijkt de opzet uit bijvoorbeeld het plannen van de overval en bij het medeplegen bij hennepsteelt, kan het blijken uit het onderhouden van een hennepkwekerij. In sommige gevallen gaat het om de aanmerkelijke kans, oftewel de voorwaardelijke opzet. De voorwaardelijke opzet is dat iemand een handeling heeft verricht, die een ernstig risico tot gevolg heeft gehad. Het risico wordt voor lief genomen. Het gevolg wordt als ware geaccepteerd. De juridische term voor voorwaardelijk opzet is: 'het willens en wetens aanvaarden van de aanmerkelijke kans dat door een bepaald handelen een bepaald gevolg intreedt'. Het gevolg wordt op de koop toegenomen⁷⁸.

Een voorbeeld hiervan is de zaak⁷⁹ die is besproken in paragraaf 4.1, alinea 2. Hierbij ging het om een verdachte en een medeverdachte die een slachtoffer hadden mishandeld. In deze zaak oordeelde de rechtbank over het voorwaardelijke opzet op zwaar lichamelijk letsel als volgt. Het hoofd is een zeer kwetsbare plek van het lichaam. Met algemene ervaringsregels is het aannemelijk dat als men met kracht geweld op het hoofd toepast dit zwaar lichamelijk letsel ten

⁷⁷ Zaak 17.

⁷⁸ Zaak 1.

⁷⁹ Zaak 1.

gevolge kan hebben. De aanmerkelijke kans vloeit voort uit de handelingen van de verdachte en de medeverdachte, namelijk uit het slaan met de vuisten tegen het hoofd en met de voeten (met schoenen aan) schoppen op en tegen het hoofd. De rechtbank was van oordeel dat de handelingen van de verdachte en de medeverdachte erop wijzen dat zij de aanmerkelijke kans op het gevolg, het veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel bij een ander, hebben aanvaard.

4.8 Accessoriteit

Dit houdt in dat er alleen sprake kan zijn van strafbare deelneming als de bestanddelen van de delictsomschrijving zijn uitgevoerd. Bij het aannemen van medeplegen is de accessoriteit vanzelfsprekend. De accessoriteit komt in alle zaken voor, aangezien van de 40 feiten in de 35 uitspraken het medeplegen 40 keer is aangenomen.

4.9 Conclusie

Voor het aannemen van het medeplegen moet er sprake zijn opzet, accessoriteit en een nauwe en bewuste samenwerking. In de 40 feiten van de 35 zaken is 40 keer het medeplegen aangenomen. Voor de 40 feiten betekent dit dat er 40 keer sprake is van opzet en accessoriteit. Voor de nauwe en bewuste samenwerking ligt dit anders. De nauwe en bewuste samenwerking kan blijken uit de gezamenlijke uitvoering. Ook kan de nauwe en bewuste samenwerking bestaan uit gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het strafbare feit. De aspecten die dan een rol spelen, zijn: de intensieve samenwerking, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, uitvoering en de afhandeling, de aanwezigheid op belangrijke momenten en het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip.

De onderlinge taakverdeling is duidelijk terug te zien in de zaken. Het kan voorkomen in zaken waarbij medeplegen is aangenomen en waarbij er sprake is van een gezamenlijke uitvoering. Ook in zaken waarbij de verdachte niet de feitelijke handeling heeft uitgevoerd, maar wel handelingen heeft verricht die ervoor zorgen dat een ander die feitelijke handeling kan verrichten, speelt de onderlinge taakverdeling een rol.

Voorts is de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict zeer van belang voor het aannemen van medeplegen. De sturende/leidende/initiatief nemende rol van de verdachte kan ook aan dit aspect worden gekoppeld.

Tevens is de aanwezigheid op belangrijke momenten van belang voor het aannemen van medeplegen. De aanwezigheid voor het delict, tijdens het plannen, de aanwezigheid tijdens het feitelijk handelen en de aanwezigheid na het delict spelen een rol.

De onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict en de aanwezigheid op belangrijke momenten zijn aspecten die duiden op een nauwe en bewuste samenwerking.

Dit geldt niet voor de intensiteit van de samenwerking en het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. De intensiteit van de samenwerking wordt in de zaken niet vaak apart aangegeven. Het gaat namelijk samen met andere aspecten die het aannemen van medeplegen mogelijk maken. Het niet-terugtrekken heeft een toegevoegde waarde voor het aannemen van medeplegen, maar het is geen doorslaggevend criterium. Ook dit aspect zal gepaard moeten worden met andere aspecten voor het aannemen van medeplegen.

Hoofdstuk 5 – Conclusies en aanbevelingen

In hoofdstuk 2, 3, en 4 zijn de deelvragen beantwoord. Aan de hand daarvan kan de centrale vraag beantwoord worden. De centrale vraag luidt als volgt.

‘Welk advies kan de heer J.W.F. Menick zijn cliënten geven met betrekking tot het medeplegen van een strafbaar feit blijkens wet- en regelgeving en jurisprudentie onderzoek?’

Eerst zullen er conclusies getrokken worden uit de antwoorden van de deelvragen. Vervolgens zal de centrale vraag beantwoord worden in de vorm van aanbevelingen.

5.1 Conclusies

Uit het theoretisch onderzoek is gebleken dat voor het aannemen van medeplegen er sprake moet zijn van een nauwe en bewuste samenwerking, opzet en accessoriteit. Als een van die aspecten ontbreekt, kan het medeplegen niet worden aangenomen. Voorts blijkt uit het overzichtsarrest van 2 december 2014 van de HR dat rechters naar bepaalde feiten en omstandigheden kunnen kijken als zij het medeplegen tot een strafbaar feit willen aannemen. Door middel van jurisprudentieonderzoek is er nu vast komen te staan welke feiten en omstandigheden doorslaggevend zijn voor het aannemen van medeplegen, dit heeft geleid tot de volgende conclusies.

5.1.1 De nauwe en bewuste samenwerking

De nauwe en bewuste samenwerking kan bestaan uit een gezamenlijke uitvoering of uit gedragingen die voorafgaand, tijdens of na het feit kunnen gelden als een voldoende gewichtige intellectuele of materiële bijdrage aan het feit. Voor beide bepalingen geldt dat als een bijdrage van de verdachte alleen het delict heeft aangemoedigd, vooruit heeft geholpen of makkelijker heeft gemaakt het problemen kan opleveren voor het aannemen van medeplegen, aangezien enkel de aanwezigheid van een ondergeschikte rol niet kan leiden tot het aannemen van medeplegen. De bijdrage aan het delict moet dus van wezenlijk belang zijn. Voor de tweede bepaling zijn er enkele aspecten waar de rechter rekening mee moet houden voor de bewezenverklaring van het medeplegen: De intensiteit van de samenwerking, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de handeling van het delict, de aanwezigheid op belangrijke momenten en het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip.

Uit het jurisprudentieonderzoek blijkt dat sommige aspecten zeer van belang zijn voor het aannemen van medeplegen en dat sommige aspecten enkel een toegevoegde waarde hebben mits er sprake is van meerdere aspecten die het medeplegen aannemen.

De aspecten die van zeer van belang zijn voor het aannemen van medeplegen zijn de gezamenlijke uitvoering, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de onderlinge taakverdeling, afhandeling van het delict en de aanwezigheid op belangrijke momenten. Dit zijn aspecten die afzonderlijk van elkaar voldoende zijn voor het aannemen van medeplegen. De aspecten die enkel een toegevoegde waarde hebben zijn de intensieve samenwerking en het niet-terugtrekken op een geëigend tijdstip. Dit zijn aspecten die gepaard moeten gaan met een of meerdere van de andere aspecten voor het aannemen van medeplegen.

De gezamenlijke uitvoering kan wijzen op een nauwe en bewuste samenwerking. Er wordt dan van uitgegaan van het feit dat de bestanddelen gezamenlijk zijn vervuld door de medeplegers. Er zijn twee mogelijkheden. De eerste mogelijkheid is dat de verdachte samen met een ander alle bestanddelen van de delictsomschrijving heeft vervuld. De tweede mogelijkheid is dat de verdachte vijf van de tien van de bestanddelen en de medeverdachte de andere vijf van de tien bestanddelen heeft vervuld. Het komt erop neer dat de handelingen samen verricht moeten zijn, waarbij het er niet toe doet of iedere verdachte nu alle handelingen verricht of dat ieder elk zijn of haar handelingen verricht. Bij de tweede mogelijkheid kan het ook zo zijn dat de verdachte niet lijfelijk aanwezig is geweest op de plaats van het delict, maar bijvoorbeeld om de hoek van de plaats van het delict stond. Als er kan worden aangetoond dat de verdachte verder wel alle handelingen die vereist zijn voor het medeplegen samen heeft verricht, kan de gezamenlijke uitvoering alsnog worden aangenomen.

Indien er geen sprake is van een gezamenlijke uitvoering, dan kan de rechter alsnog tot een veroordeling voor medeplegen komen, indien er aangetoond kan worden dat er sprake is van de volgende aspecten.

De onderlinge taakverdeling houdt in dat iedere verdachte zijn of haar eigen onderdeel heeft vervuld. Ze vervullen dan elk een bestanddeel van een delictsomschrijving en vervullen dus samen alle bestanddelen van een delictsomschrijving van een strafbaar feit. Dit aspect heeft een belangrijke rol gespeeld sinds 1934. Toen verscheen het Wormerveerse brandstichting arrest. Uit dat arrest kwam naar voren dat een handeling die ervoor zorgt dat een ander een strafbaar feit pleegt, behoort tot de taakverdeling en dat dat het aannemen van medeplegen mogelijk maakt. Het maakt namelijk niet uit wie welke handeling precies heeft verricht, indien de ene taak net zo

goed van de ander geweest had kunnen zijn. Dit aspect is belangrijk in zaken waarbij er maar één persoon kan zijn die daadwerkelijk de feitelijke handeling kan verrichten. Dit is onder andere het geval bij een doodslag. De uiteindelijke klap, stoot, messensteek of iets dergelijks kan de handeling zijn die het leven van een slachtoffer neemt. In zulke gevallen heeft de rechter de taak om aan te tonen dat de omstandigheden en andere handelingen die de verdachte heeft verricht leiden tot dezelfde veroordeling als degene die het slachtoffer heeft gedood.

De rol in de voorbereiding, uitvoering en afhandeling van het delict, is naast de gezamenlijke uitvoering, het belangrijkste aspect die de rechters gebruiken om aan te tonen dat er sprake is van medeplegen. Een rol in de voorbereiding is onder andere het samen bedenken van een plan. Ook is het verrichten van alle handelingen die vereist zijn voordat het delict kan worden uitgevoerd van belang. Hier kan gedacht worden aan een hennepsteelt. Alle handelingen die te maken hebben met het opzetten van kwekerij zijn van belang voor een veroordeling voor medeplegen.

Een rol in de uitvoering van het delict is ook zeer van belang. Vaak betekent het voor dit aspect dat zonder deze handelingen, het strafbare feit uiteindelijk niet gepleegd had kunnen worden. Dit kan zowel op de voorgrond zijn, dus bijvoorbeeld dat de verdachte een slachtoffer van mensenhandel brengt naar haar escortafspraken⁸⁰, als achter de schermen. In het geval van het laatste zal het vaak voorkomen dat de verdachte een leidende/sturende rol heeft gehad. De verdachte heeft in dit geval alle instructies gegeven die nodig waren voor het plegen van het strafbare feit. De rechter zal tot een veroordeling voor medeplegen komen als er zonder die instructies het plegen van het delict onmogelijk was geweest.

Een rol in de afhandeling van een delict moet gepaard gaan met andere aspecten. Enkel aanwezig zijn nadat een delict al is gepleegd is onvoldoende om tot een veroordeling voor medeplegen te komen. Een verdachte kan worden aangetroffen in een vluchtauto, maar dit is onvoldoende om degene als een medepleger te veroordelen. De verdachte had een vriendin van iemand anders in de vluchtauto kunnen zijn en zijn meegereden of de verdachte had wel degelijk een rol in het gepleegde misdrijf. De rechter moet dus eerst aantonen dat er sprake is van andere aspecten als hij tot het een bewezenverklaring tot medeplegen wil komen.

De aanwezigheid op belangrijke momenten is van belang voor het aannemen van medeplegen. Voor het aannemen van medeplegen is de rol van de verdachte in het algemeen zeer van belang. De verdachte moet een rol hebben gehad in het plegen van een strafbaar feit. Dit kan zijn dat de

⁸⁰ Zaak 15.

verdachte aanwezig is geweest tijdens het plannen, de uitvoering, afhandelen of zelfs achter de schermen. Enkel aanwezig zijn heeft geen toegevoegde waarde voor het aannemen van medeplegen. Wat wel belangrijk is, is dat als iemand geen enkele handelingen heeft verricht, maar wel de hele tijd aanwezig is geweest, dat hij op de hoogte was alle handelingen die verricht gaan worden en vervolgens ook niets heeft gedaan om het strafbare feit tegen te gaan, hij wel veroordeeld kan worden voor medeplegen.

De intensiteit van de samenwerking wordt in de zaken niet vaak apart aangegeven. Het gaat namelijk samen met andere aspecten die het aannemen van medeplegen mogelijk maken. De intensiteit van de samenwerking is onder andere terug te zien in het plannen van het te plegen delict, in de rol van de verdachte in de voorbereidingen, uitvoering, afhandeling, de werkwijze en het gezamenlijke doel: het doel is het plegen van het delict. De samenwerking moet zo intens zijn dat het niet uitmaakt wie welke bestanddeel heeft vervuld van de delictsomschrijving. Dit aspect is dus niet van belang als de andere aspecten niet aangetoond kunnen worden.

Hetzelfde geldt voor het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. Het niet-terugtrekken kan onder andere zijn dat de verdachte zich helemaal niet terugtrekt, dat de verdachte in de eerste plaats wegloopt en vervolgens weer terugkomt of dat de verdachte zich wel wil terugtrekken, maar dit vervolgens niet doet. Het niet-terugtrekken heeft een toegevoegde waarde voor het aannemen van medeplegen, maar het is geen doorslaggevend criterium.

5.1.2 Opzet

Uit het theoretisch onderzoek is er naar voren gekomen dat voor het aannemen van medeplegen opzet vereist is. Er moet sprake zijn van een dubbele opzet: 1. opzet op het plegen van het feit en 2. opzet op de samenwerking. Dit is anders bij culpoze delicten, dan is enkel de opzet op de samenwerking afdoende.

Uit het jurisprudentieonderzoek is naar voren gekomen dat de opzet al snel wordt aangenomen. De opzet op het plegen van het feit en de opzet op de samenwerking vloeit vaak voort uit de handelingen die verricht zijn, uit de gezamenlijke uitvoering, gezamenlijke doel of gezamenlijke plan. Vaak is de invulling van de opzet dat de verdachten willens en wetens een bepaald feit plegen. De rechter geeft dan vaak geen uitgebreide uitleg waarom hij van oordeel is dat er sprake is van opzet. In sommige gevallen gaat het om de voorwaardelijke opzet, in dit soort gevallen geeft de rechter hiervoor wel een uitleg.

5.1.3 Accessoriteit

Er kan alleen sprake zijn van strafbare deelneming als de bestanddelen van de delictsomschrijving zijn uitgevoerd. Bij het aannemen van medeplegen is de accessoriteit vanzelfsprekend, want als er geen sprake is van accessoriteit kan er ook geen sprake zijn medeplegen.

5.2 Aanbevelingen

Mijn aanbevelingen zullen zo concreet mogelijk zijn, zodat ze gebruikt kunnen worden voor elke soort strafzaak waarbij er sprake is van medeplegen. Elke strafzaak is namelijk anders als het aankomt op het aannemen van het medeplegen van een strafbaar feit. Voor het aannemen van het medeplegen dient er sprake te zijn van een nauwe bewuste samenwerking, opzet en accessoriteit. Ten aanzien van die drie vereisten voor de bewezenverklaring van medeplegen geef ik het volgende advies.

Indien een cliënt wordt verdacht van het feit dat hij samen met een ander een feit heeft gepleegd, dan zal dit kunnen leiden tot het medeplegen van een strafbaar feit. Als het om de gezamenlijke uitvoering gaat, moet er voor een bewezenverklaring vast komen te staan dat beide verdachten alle handelingen samen hebben verricht of dat de verdachten ieder zijn of haar handelingen heeft verricht en hierdoor alle bestanddelen zijn vervuld. Als de aanwezigheid van de cliënt tijdens het plegen van het delict vast is gesteld, beveel ik aan om dan aan te tonen dat de handelingen van cliënt geen uitvoeringshandelingen waren, maar dat de handelingen van de verdachte enkel een bijdrage aan het delict hebben aangemoedigd, vooruit hebben geholpen of makkelijker hebben gemaakt. Een ondergeschikte rol kan niet leiden tot een veroordeling voor medeplegen, maar wel tot een veroordeling voor medeplichtigheid. Indien de aanwezigheid van de cliënt niet volledig gegarandeerd kan worden, dan beveel ik aan om aan te tonen dat cliënt niet aanwezig is geweest en ook niet in de buurt was ten tijde van het delict.

In het geval dat de nauwe en bewuste samenwerking niet uit de gezamenlijke uitvoering bestaat, kan de nauwe en bewuste samenwerking aangetoond worden door andere aspecten, namelijk de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, uitvoering of afhandeling van het delict, de aanwezigheid op belangrijke momenten, de intensieve samenwerking en het niet-terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip.

Als er wordt aangetoond dat er sprake is van een onderlinge taakverdeling, dan moet er worden aangetoond dat die taken niet wezenlijk van belang waren, maar enkel een ondergeschikte rol hadden. Er moet dan worden aangetoond dat de taken die cliënt heeft verricht, niet gelijk gesteld kunnen worden aan die van de ander, zodat er geen sprake kan zijn van inwisselbare rollen, maar

dat tegelijkertijd ook kan worden aangetoond dat de handelingen van cliënt enkel een bijdrage aan het delict hebben aangemoedigd, vooruit hebben geholpen of makkelijker hebben gemaakt. Bij een ondergeschikte rol kan er geen sprake zijn van medeplegen, maar wel van medeplichtigheid.

Als de rol in de voorbereiding wordt aangetoond, dan is er vaak sprake van medeplegen. De rol in de voorbereiding bestaat uit het bedenken van een plan, het verrichten van handelingen die ervoor zorgen dat het delict kan worden gepleegd. Als hier sprake van is, dan moet er worden weggeredeneerd waarom cliënt betrokken was bij die handelingen. Indien er wordt aangetoond dat cliënt een rol heeft gespeeld in de uitvoering van het delict, dan moet er weer worden gepleit dat de handelingen van cliënt enkel een bijdrage aan het delict hebben aangemoedigd, vooruit hebben geholpen of makkelijker hebben gemaakt. Indien enkel kan worden bewezen dat cliënt een rol heeft gespeeld in de afhandeling van een delict, dan is dit niet voldoende om tot bewezenverklaring te komen van medeplegen. Dit aspect heeft alleen toegevoegde waarde indien het samengaat met andere aspecten die een nauwe en bewuste samenwerking aantonen. In het geval dat cliënt wordt verweten dat hij een rol heeft in de afhandeling van het delict, beveel ik aan om in zo een geval aan te tonen dat cliënt niet betrokken is geweest in de voorbereiding of uitvoering van het delict.

Als er sprake is van het aspect aanwezigheid op belangrijke momenten, dan moet voor het medeplegen van het misdrijf de aanwezigheid van de verdachte op dat moment in het delict belangrijk zijn, zonder cliënt zouden de bestanddelen niet kunnen worden vervuld. Ik beveel in zo een geval aan dat de advocaat moet aantonen dat met of zonder de aanwezigheid van cliënt het feit ook gepleegd had kunnen worden. De advocaat dient dan aan te tonen dat er geen sprake is geweest van uitvoeringshandelingen. Uitvoeringshandelingen kunnen namelijk aantonen dat cliënt aanwezig is geweest op belangrijke momenten.

De intensiteit van de samenwerking en het niet-terugtrekken zijn beide aspecten die alleen samen met andere aspecten kunnen leiden tot een veroordeling voor medeplegen. De intensiteit moet namelijk aangetoond worden in andere aspecten. Als dit niet het geval is, is er ook geen sprake van een intensieve samenwerking. De advocaat dient dus aan te tonen dat er geen sprake is van uitvoeringshandelingen. Zonder uitvoeringshandelingen kan er geen sprake zijn van een aanwezigheid op belangrijke momenten, kan er ook geen sprake zijn van een onderlinge taakverdeling en kan er geen sprake zijn van een rol in de voorbereiding, uitvoering of afhandeling. Zonder uitvoeringshandelingen kan er dus geen sprake zijn van een van de andere aspecten.

Enkel het niet-terugtrekken van een delict kan niet leiden tot een veroordeling voor medeplegen. Als een cliënt enkel van dit feit wordt verweten, beveel ik de advocaat aan om te wijzen op het arrest van de HR van 22 december 2009⁸¹ waarin staat aangegeven dat het niet-terugtrekken van een delict niet kan leiden tot een veroordeling voor medeplegen.

Ten aanzien van de accessoriteit en opzet beveel ik aan, als de feiten en omstandigheden dit toelaten, om te pleiten dat er geen sprake is van opzet en accessoriteit, want zonder een van die twee vereisten kan het medeplegen niet worden aangetoond.

5.3 Overzichtsschema ‘de nauwe en bewuste samenwerking’

Hieronder volgt een overzichtsschema voor het vereiste ‘de nauwe en bewuste samenwerking’ voor het aannemen van medeplegen. Dit is gemaakt aan de hand van mijn bevindingen in dit onderzoek.

Dit schema kan handig zijn voor de advocaat voor de voorbereiding voor een strafzaak waarbij er wellicht sprake kan zijn van medeplegen en waarbij er al voldaan is aan de andere twee vereisten: opzet en accessoriteit.

Het aannemen van het vereiste ‘de nauwe en bewuste samenwerking’ kan bestaan uit twee bepalingen:

- a. Een gezamenlijke uitvoering van het strafbare feit: hiervoor is het vereist dat de verdachte aanwezig is geweest tijdens het vervullen van de bestanddelen van de delictsomschrijving, dit kan ook het geval zijn bij lijfelijke aanwezigheid en zelf ook handelingen heeft uitgevoerd.
 - Hierbij kan er sprake zijn dat de verdachte en de medeverdachte alle handelingen hebben uitgevoerd (ieder heeft zijn of haar eigen taken) of dat een verdachte en een medeverdachte samen alle handelingen hebben verricht.
 - Er moet sprake zijn van een substantiële bijdrage. Hier is er geen sprake van als uit de feiten en omstandigheden blijkt dat de verdachte enkel aanwezig is geweest, maar geen uitvoeringshandelingen heeft verricht (vb. enkel een rol in de afhandeling van het strafbare feit) en ook niet als hij/zij zich niet heeft

⁸¹ HR 22 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BK3356.

teruggetrokken.

- Bij gedragingen die enkel een door een ander begaan misdrijf bevorderen en/of vergemakkelijken is er extra motivering nodig waarbij wordt uiteengezet, waarom er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking. Een ondergeschikte rol kan niet leiden tot een bewezenverklaring van medeplegen.

b. Gedragingen voor, tijdens, of na het vervullen van de bestanddelen van de delictsomschrijving.

- Er moet sprake zijn van een substantiële bijdrage. Hier is er geen sprake van uit als de feiten en omstandigheden blijkt dat de verdachte enkel aanwezig is geweest, maar geen uitvoeringshandelingen heeft verricht (vb. enkel een rol in de afhandeling van het strafbare feit) en ook niet als hij/zij zich niet heeft teruggetrokken.
- Bij gedragingen die enkel een door een ander begaan misdrijf bevorderen en/of vergemakkelijken is er extra motivering nodig waarbij wordt uiteengezet, waarom er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking. Een ondergeschikte rol kan niet leiden tot een bewezenverklaring van medeplegen.
- Een rol in de voorbereiding, uitvoering van het strafbare feit, wanneer de verdachte niet lijfelijk aanwezig is geweest bij de feitelijke uitvoering van de delictsomschrijving, indien dit bewezen kan worden met feiten en omstandigheden, kan dit leiden tot het aannemen van medeplegen. Hierbij spelen de volgende aspecten een rol:
 - i. Het vervullen van een sturende en leidende rol, al dan niet achter de schermen of op afstand
 - ii. Het initiatief nemen en de uitdenker zijn van het strafbare feit
 - iii. Aanwezigheid op belangrijke momenten
- De taakverdeling kan ook leiden tot het aannemen van medeplegen, zelfs als die taak geen bestanddeel is van de delictsomschrijving. Indien de bijdrage substantieel is geweest, zal dit kunnen leiden tot het aannemen van medeplegen.

Bronnenlijst

LITERATUUR

De Hullu 2006

Hullu, J. de, *Materieel Strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2006.

De Hullu 2012

Hullu, J. de, *Materieel Strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2012.

De Hullu 2015

Hullu, J. de, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2015.

Smidt 1891

Smidt, J.W., *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht. Volledige verzameling van regeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen*, Haarlem: Tjeenk Willink 1891.

Van der Leij 2007

Van der Leij, J.B.J., *Plegen en deelnemen*, Deventer: Kluwer 2007.

ELEKTRONISCHE BRONNEN

Dolman in: T&C Strafrecht 2016, art. 47 Sr.

M.M. Dolman, in: *Tekst en Commentaar Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2016, art. 47 sr, (online, laatst bijgewerkt op 1 juli 2016).

Rechtspraak 2012

Rechtspraak, 'Vijf vragen over 'moeilijk te verteren uitspraak'', 31 mei 2012, geraadpleegd op 7 maart 2017 op <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Arnhem-Leeuwarden/Nieuws/Paginas/Vijf-vragen-over-%27moeilijk-te-verteren-uitspraak%27.aspx>

Rechtspraak 2016

Rechtspraak, 'Handvatten voor afbakening medeplegen en medeplichtigheid', 14 april 2016, geraadpleegd op 9 juni 2017 op <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Handvatten-voor-afbakening-medeplegen-en-medeplichtigheid.aspx>.

Vakluch 2016

Vaklunch, '#162: Appels en Peren', 19 april 2016, geraadpleegd op 9 juni 2017 op <http://vaklunch.nl/162-appels-en-peren>.

Zakelijk.infonu 2011

Zakelijk.infonu, 'Deelneming: medeplegen', 22 november 2011, geraadpleegd op 9 juni 2017 op <http://zakelijk.infonu.nl/juridisch/87277-deelneming-medeplegen.html>.

01-Strafrecht-advocaat 2017

01-Strafrecht-advocaat, 'verschil medeplegen en medeplichtigheid', 2017, geraadpleegd op 7 juni 2017 op <https://01-strafrecht-advocaat.nl/verschil-medeplegen-en-medeplichtigheid>.

01-Strafrecht-advocaat 2017

01-Strafrecht-advocaat, 'Juridisch kader medeplegen en medeplichtigheid', 2017, geraadpleegd op 15 juni 2017 op <https://01-strafrecht-advocaat.nl/juridisch-kader-medeplegen-en-medeplichtigheid>.

KAMERSTUKKEN

Kamerstukken II 1878/79, 110, nr. 3.

JURISPRUDENTIE

Hof Arnhem

Hof 29 mei 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BW6756

Hof 's-Hertogenbosch

Hof 20 juni 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:2428

Hoge Raad

HR 29 oktober 1934, ECLI:NL:HR:1934:BG9443
HR 17 november 1981, ECLI:NL:HR:1981:AC7388
HR 19 oktober 1993, ECLI:NL:1993:ZC9461
HR 2 februari 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1313
HR 22 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BK3356
HR 22 maart 2012, ECLI:NL:HR:2011:BO2629
HR 17 juli 2013, ECLI:NL:HR:2013:1966
HR 2 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3474
HR 17 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:1964

Parket Hoge Raad

PHR 5 april 2016, ECLI:NL:PHR:2016:233
PHR 5 april 2016, ECLI:NL:PHR:2016:234

GESELECTEERDE JURISPRUDENTIE

Zaak 1: ECLI:NL:RBLIM:2016:813
Zaak 2: ECLI:NL:RBDHA:2016:1314
Zaak 3: ECLI:NL:RBOVE:2016:1770
Zaak 4: ECLI:NL:RBLIM:2016:1678
Zaak 5: ECLI:NL:RBMNE:2016:2730
Zaak 6: ECLI:NL:RBGEL:2016:3368
Zaak 7: ECLI:NL:RBNHO:2016:3422
Zaak 8: ECLI:NL:RBMNE:2016:3669
Zaak 9: ECLI:NL:RBLIM:2016:4157
Zaak 10: ECLI:NL:RBLIM:2016:4432
Zaak 11: ECLI:NL:RBZWB:2016:4648
Zaak 12: ECLI:NL:RBZWB:2016:4715
Zaal 13: ECLI:NL:RBDHA:2016:5209
Zaak 14: ECLI:NL:RBNHO:2016:5349
Zaak 15: ECLI:NL:RBNNE:2016:5564
Zaak 16: ECLI:NL:RBNNE:2016:5579
Zaak 17: ECLI:NL:RBDHA:2016:5902
Zaak 18: ECLI:NL:RBGEL:2016:5915
Zaak 19: ECLI:NL:RBROT:2016:5919

Zaak 20:	ECLI:NL:RBGEL:2016:6233
Zaak 21:	ECLI:NL:RBGEL:2016:6687
Zaak 22:	ECLI:NL:RBGEL:2016:7105
Zaak 23:	ECLI:NL:RBZWB:2016:8091
Zaak 24:	ECLI:NL:RBDHA:2016:9102
Zaak 25:	ECLI:NL:RBDHA:2016:11074
Zaak 26:	ECLI:NL:RBDHA:2016:11478
Zaak 27:	ECLI:NL:RBDHA:2016:13422
Zaak 28:	ECLI:NL:RBDHA:2016:16449
Zaak 29:	ECLI:NL:RBROT:2017:831
Zaak 30:	ECLI:NL:RBNHO:2017:861
Zaak 31:	ECLI:NL:RBGEL:2017:2034
Zaak 32:	ECLI:NL:RBGEL:2017:2039
Zaak 33:	ECLI:NL:RBGEL:2017:2118
Zaak 34:	ECLI:NL:RBROT:2017:3431
Zaak 35:	ECLI:NL:RBLIM:2017:3850